

בס"ד

לעומקו של מקרא

דברי עומק בפרשת השבוע

ערש"ק

וישלה

ה'תשפ"ג

לעומקו של מקרא וישלה

לכן אמר **וישלה יעקב**. שכן התרגום בארמית של **יהפשיט** הוא **וישלה**.

וכמו שמצינו בתרגום אונקלוס על הפסוק **יהפשיט** את-הַעֲלָה ונתח אתה לנתחיה (ויקרא א,ו') **וישלה** ית עלתא ויפלג יתה לאַבְרָהָא.

וכן בפרשת צו (ויקרא ו,ד') על הפסוק **ויפשיט** את-בגדיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים תַּרְגָּם אונקלוס **וישלה** ית לבושהי וילבש לבושין אַחְרָנִין.

וזה שכתב ברישא **וישלה יעקב**. ובעודו שולט בעולמם, התיצבו **מלאכים לפניו**. וכאומרו **וישלה יעקב** [גשמיותו] והנה **מלאכים לפניו**. ועתה יאמר להם יעד שליחותם: **אל-עשו אֲחֵיו אַרְצָה שְׂעִיר שְׂדֵה אֲדוֹם**. ועתה יאמר להם תכלית שליחותם: וְנָצוּ אֹתָם לֵאמֹר: כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדָנָי לַעֲשׂוּ כֹה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם-לְבָן גְּרָתִי וְאֶחָד עַד-עֵתָה: וַיְהִי-לִי שׂוֹר וְחֲמֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וְאֲשֻׁלְחָה לְהַגִּיד לְאֲדָנָי לְמַצָּא-חֵן בְּעֵינֶיךָ. ובאומרו **וְאֲשֻׁלְחָה** בזה מתחילה שליחותם. ולכן **וְאֲשֻׁלְחָה** מוטעמת בפשטא, שפושטים את כנפיהם כנאמר בדניאל: [ט, כא]: וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר בְּתַפְלָה וְהָאִישׁ גְּבַר־יֵאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּחֻזֹן בְּתַחֲלָה מְעַף בִּיעָף

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לשל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל

דוא"ל: leshe895@gmail.com

**וישלה יעקב מלאכים לפניו אל-
עשו אֲחֵיו אַרְצָה שְׂעִיר שְׂדֵה אֲדוֹם**
(לב,ד')

לכאורה יש לשאול, היה לו קודם לומר **ויקרא יעקב** למלאכים לפניו, ואז לומר **וַיָּצוּ אֹתָם לֵאמֹר** וגו', ואז לומר **וישלה** וגו'. ומה הוא זה שברישא אמר **וישלה יעקב** והדר אמר **וַיָּצוּ אֹתָם**.

ועי' בלעומקו של מקרא בהקדמה לויצא, ששלט יעקב **בג' עולמות** בכח היראת שמים אשר לו, ואחד מהעולמות אשר שלט בו הוא **עולם המלאכים**.

וכאן בא להודיענו **כיצד** היתה שליטתו בהם.

שהפשיט יעקב את גשמיותו דרך **עקבו** כאדם המפשיט את **עור עולתו**, ומאחר שנפשט מגשמיותו, ראוי הוא לשלוט בעולם המלאכים.

לעומקו של מקרא וישלה

בהיות כל העולם כארבע אמות אצל המלאכים, ובהיות שאין גב למלאכים כלומר לא יראה גבם ומכל צד יראה פניהם, ככתוב: [יחזקאל י, יא'] **לֹא יִסְבּוּ בְּלִבְתָּם**, לכן, בעודם עומדים לפני יעקב, עומדים הם גם לפני עשו, ובעוד יעקב מדבר אליהם מדברים הם לעשו ובעוד מדברים הם לעשו מחזירים הם תשובה ליעקב.

ואשר על כן, בתחילה יעקב שולחם, שנאמר **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וּבְעוֹדָם לִפְנֵי עֹשֵׂו אומר להם מה לומר לו**, שנאמר **וַיִּצְו אֹתָם לֵאמֹר פֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לְעֵשָׂו פֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם-לְבָנוּ אָרְתִי וְאֶחָד עַד-עֲתָה וְהִי-לִי שׁוֹר וְתֹמֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה, ומוסיף על שליחותו ואומר למלאכים בעודם לפני עשו: וַאֲשַׁלְּחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמִצְאָ-תָן בְּעֵינֶיךָ.**

ועוד יש ליתן טעם באומרם: וַאֲשַׁלְּחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמִצְאָ-תָן בְּעֵינֶיךָ, מדוע ישתמש במילה קשה כגידים, לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי, ולא באמירה רכה כמו לומר לאדני. **ויש לומר** שרמז לו בזה, שאמנם פניו לשלום, אך אם יש צורך בכך אינו מהסס להילחם, ולהגיד: **לא אדוני.**

נִגַע אֵלַי פֶּעֶת מְנַחַת-עָרְב. ופירש רש"י: **מועף ביעף.** היה מועף אלי בפריחה ובטיסה.

ועוד יש לומר על דרך הטעמים, וַאֲשַׁלְּחָה מוטעמת בפשטא, לרמז כנ"ל על ההפשטה מן הגשמיות באומרם וַאֲשַׁלְּחָה.

ועוד יש לומר שבאומרם וַאֲשַׁלְּחָה מקדים לו בזה שעתיד הוא לשלוח מן הבהמה הבקר והצאן כפי שאמר לו: וְהִי-לִי שׁוֹר וְתֹמֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וַאֲשַׁלְּחָה וכל זאת כדי להגיד לאדני שרצוני למצא-תן בעיניך.

ועוד יש לומר כפירושו של אור- החיים הק':

אשר על כן בחר לשלוח המלאכים שלא יצטרכו להליכה ובמקום שהם שמה יעשו שליחותם כי כל העולם כארבע אמות, הם עודם עומדים לפניו והם עושים שליחותם אל עשו אחיו הגם שהוא במקום רחוק, והוא אומרם ארצה שעיר, ולזה לא אמר לארץ כי לא יצטרכו ללכת אלא יחזרו פניהם וידברו עם עשו ובמעמדם יעמדו ויחזרו לו התשובה והבן. עכ"ל.

פירוש:

לעומקו של מקרא וישלה

וכאומרו: **וְאֶשְׁלַחָה** לגיד הנשה, ואפשיטה את גיד הנשה מן הבשר, ואתן **לְאֲדֹנָי** את חלקו הוא הגיד. וזה שאמר יעקב: **וְאֶשְׁלַחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי**. ועל דרך הטעמים, **וְאֶשְׁלַחָה** בפשטא, והוא קצת הפסקה מן **לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי**. וכאומרו: **וְאֶשְׁלַחָה לְהַגִּיד, וְהַגִּיד - לְאֲדֹנָי!**

וַיֵּצֵא אֶתְכֶם לְאֶמְרֵי פֶה תֵּאמְרוּן לְאֲדֹנָי לְעֵשׂוֹ פֶה אֶמְרֵי עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם-לִבָּן גְּרָתִי וְאַחַר עַד-עֲתָה: (לב,ה')

עִם-לִבָּן גְּרָתִי. פירש"י ותרי"ג מצוות שמרתי. וכוונתו לומר בזה לא פחות ולא יותר. שאם הייתי מוסיף מצוה אחת על התריג היה לי תרי"ד וכבר היתה מתקיימת ברכתך וְהִנֵּה כְּאִשֶּׁר תִּרְיֵד וּפְרַקְתָּ עָלָי מְעַל צְנֹאָרְךָ (תולדות, כז, מ'). ואם הייתי מחסיר מצוה אחת היה לי תרי"ב, וכבר היה לך פתחון פה לריב עמדי. ועתה אין לך פתחון פה לא על תריב ולא על תריד, כי תרי"ג מצוות שמרתי, לא פחות ולא יותר.

וזה שאמר **לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי** וכאומרו **לְהַגִּיד לֹא אֲדֹנָי**.

וְעוֹד יֵשׁ לִיתֵן טַעַם מדוע אמר למצא-תן **בְּעֵינֶיךָ**. בלשון נוכח. ולא אמר למצוא חן בעיני אדוני כפי שאמר ברישא **וְאֶשְׁלַחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי**. וי"ל כי אדוני מראה על ריחוק. ויעקב רוצה שהמציאת חן תהיה בהתקרבות. לכן במציאת חן אמר בעיניך. **וְאֶשְׁלַחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמַצְא-תֵּן בְּעֵינֶיךָ**.

ועל דרך הרמז, רמז רמז לו, באומרו **בְּעֵינֶיךָ**. שאם לא תתנהג עמי בדרך של התקרבות, אנהג עמך בדרך של ריחוק. ככתוב, (תהלים צא,ח') רק **בְּעֵינֶיךָ** תביט וְשִׁלַּמְתָּ רִשְׁעִים תִּרְאַה. בעיניך תראה מפתחך.

וְעוֹד עַל דֶּרֶךְ הַרְמָזוֹ, רמז לו בזה כל ענייני גיד הנשה. אשר ציונו ה' עליו, להגיד כי הגיד הזה, גיד הנשה, הוא חלקך מכל עמלך. כי רק בו הצליח השר שלך לגעת. ואשר על כן ינקרו בני ישראל את גיד הנשה מן הבשר, שלא תהיה קליפת הטומאה של עשו עליו. וכאומרו: **וְאֶשְׁלַחָה לְהַגִּיד, ואשלחה לשון הפשטה כנ"ל,**

לעומקו של מקרא וישלה

שעזר לאביו בעת זקנתו ולא יעקב. וכן מובא בתרגום יונתן על הפסוק [לב, ח'] ויִקְרָא יַעֲקֹב מֵאֵד: ודחיל יַעֲקֹב לְתַדָּא עַל דְּלֹא עָסַק עִשְׂרִין שָׁנִין בְּיִקְרָא דְאַבְיָי. אם כן מה הוא שאמר ותרי"ג מצוות שמרתי.

וייש לומר, מתוך שנכסף לקיימן בבחינת מתי יבוא לידי ואקיימנו מעלה עליו הכתוב כאילו קיים. וכפי שהעיד עליו הכתוב (לא, ל') וְעַתָּה הֲלָךְ הֲלַכְתָּ פִּי-נִכְסְתָה נִכְסְפִיתָ לְבֵית אָבִיךָ.

ובשאר מצוות שאין בידו לקיימן כגון פרה אדומה ועוד כהנה וכהנה שאינו שייך בהן, לא דיבר הכתוב, שהרי אם מתגיע עליהן בלימודו מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, אבל הכא שלכאורה כן בידו לקיים מצות כיבוד אב ואם, רק אנוס על פי הדיבור כביכול, על כן כיסופיו לקיים המצווה נחשבים לו כאילו קיימה יחד עם כל התרי"ג מצוות. ושפיר קאמר כפירוש רש"י "ותרי"ג מצוות שמרתי".

ולעומקו של מקרא אפשר שרמז לכך רש"י באומר: ותרי"ג מצוות שמרתי. שהיה יכול לומר ותרי"ג מצוות קיימתי. ומאי שמרתי - המתנתני. מתי יבוא לידי ואקיימנו.

ואמנם, אוינקלוס תרגם עם-לָבָן גְּרָתִי עִם לָבָן דְרִית, לומר לך בדרך הצח: אם יבוא עשו לטעון והרי התרגום אומר עם לָבָן דְרִית, ומתקיימת בי הברכה אשר ברכני אבי: וְהָיָה כְּאֲשֶׁר תִּרְיֵד וּפְרַקְתָּ עָלָי מֵעַל צְוֹאֲרְךָ, ומעתה הבכורה חוזרת אלי, אף אתה הקהה את שיניו של עשו לומר לו פֶּלֶךְ אצל יונתן בן עוזיאל שתרגם עם לָבָן אִיתוֹתְבִית, שמובנו כפול: גם לשון ישיבה וגם לשון תשובה ופירכה על קושייתך. וכאומר: עם לָבָן יִשְׁבְּתִי, ובזה אִיתוֹתְבִית, שהשבתי על קושייתך ונפרכה טענתך. ותרי"ג מצוות שמרתי.

אלא שלפירושו של רש"י ותרי"ג מצוות שמרתי יש לשאול: והרי לא קיים מצות כיבוד אב ואם כל זמן היותו בבית לבן.

אמנם, יש לתרץ שעצם צאתו לחרן היה בשליחות הוריו ואולי לכן כן יחשב לו כמצות כיבוד אב ואם, אבל למעשה לא כיבדו לאביו במאכל ומשתה ובשאר דברים כמו שעשה עשו. ואע"ג שֶׁעָשָׂו כִּיבְדוּ לֹאבָיו מִן הַשֶּׁפֶה וּלְחֹזֶן, אך מכל מקום הוא

לעומקו של מקרא וישלה

איחור וזמן מסוים כמו **עד עֵתָהּ**.

ולפשוטו של מקרא יתפרש **נְאֻחַר** לשון **עֲפֹכָהּ**, ורצונו לומר שהתעכבתי מלרצות את כעסך עד עתה, שהייתי עסוק בפרנסתי כמבואר בפסוק שלאחריו [ו'] **וְיָהִי-לִי שְׂוֹר וְחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה** ולכן רק עתה **וְאֶשְׁלַחָה לְהַגִּיד לְאֹדְנֵי לְמִצְרָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ**.

ולעומקו של מקרא יש לומר, **עד עת"ה** הוא **עד עת ה'**. עד עת אשר יעלה רצון מלפני ה' שאשוב, כפי שהתגלה ואמר לי: (לא, יג') **עֵתָהּ קוּם צֵא מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל-אָרֶץ מוֹלְדְּךָ**. ולכן אמר **נְאֻחַר עד עֵתָהּ**.

וכאומר, מה שנראה לך, עשו, **כאיחור ועכבה** אולי יתר על המידה, לפני ה' זו היא העת הנרצית לרצותך. ולכן אמר **אָרְצָה שְׁעִיר**, מלשון ריצוי, וכאומר **אָרְצָה את השעיר**. וזה שהוסיף ואמר **למצוא חן בעיניך**.

או פֶּלֶךְ לדרך זו, **נְאֻחַר עד עֵתָהּ**. **עֵתָהּ** הגיעה העת לרדת למצרים, שהמילה **אחר** עם הכולל בגימטריה **רד"ו**. לקיים **רדו שנה** שהיו משועבדים במצרים, וכפי שאמר יעקב

וכפירוש רש"י בפרשת וישב, **וְאָבִיו שְׂמֵר אֶת-הַדָּבָר** היה **ממתין** ומצפה מתי יבוא.

וכפירוש רש"י במסכת ברכות (ג). א"ר יוסי בא אליהו זכור לטוב **ושמר** לי על הפתח ופירש"י שם: **המתין** לי עד שאסיים תפילתי. כן כאן ותרי"ג **מצוות שמרתי**, **המתנתי** מתי יבואו לידי ואקיימן.

ועל פי הדברים האלה, ינתן טעם מדוע קרא רש"י ללימוד **המשנה** בשם "**שמירה**". כמובא בפירושו על הכתוב [דברים פרשת ראה יב, כח]: **שְׂמֵר וְשִׁמְעָתָּה: שְׁמוֹר זו משנה**.

כי הלומד משנה שומר ומצפה לגמרא להבין ממנה סברת טעמי המשנה, שמן הגמרא יוצאה הוראה ולא מן המשנה. לכן יאמר הכתוב ששומר ומצפה מתי יבוא לידי ויבין לימוד מְשֻׁנָּתוֹ מן הגמרא.

נְאֻחַר עד עֵתָהּ. (פס' ה'). יש לעיין מהו **נְאֻחַר**, ומה הוא שאמר **עד עֵתָהּ**. שהרי לא קבע לו זמן מסוים להיפגש אתו, שיהיה נופל כאן לשון

לעומקו של מקרא וישלה

פרע להם הקב"ה, [כלומר היכן מצינו ששילם להם גמולם הטוב שפרשו מעשׂו והלכו להם] בימי דוד, שנאמר **ויבסו דוד מהנשף ועד-הערב למחרתם ולא-גמלט מהם איש פי אִם-אֶרְבֶּע מֵאוֹת אִישׁ-נֶעַר אֲשֶׁר-רָכְבוּ עַל-הַגְּמָלִים וַיִּנָּסוּ** (שמואל א ל, יז).

ולפירוש רש"י שם אותם ארבע מאות נערים. היו נערים מהעמלקי, והם נצר לאותם ארבע מאות איש שהתלוו לעשו, שממנו יצא עמלק. והקב"ה שילם להם גמולם הטוב שפרשו מעשו ולא פגעו ביעקב.

לכן נאמר על-הגמלים, כנגד הגמול הטוב שגמל עמהם הקב"ה על ידי דוד: שנאמר אֶרְבֶּע מֵאוֹת אִישׁ-נֶעַר אֲשֶׁר-רָכְבוּ עַל-הַגְּמָלִים. והדגיש הכתוב שרק הם ניצלו.

ועדיין יש לשאול, מדוע נקט במדרש לשון פֶּרַע שמשמעותו שנופרע מהם לרעה, ולא נקט לשון גָּמַל שמשמעותו גמול טוב. ויש לומר שמכל מקום בתחילה באו בעצה רעה להרוג את יעקב, ולכן נקט לשון פֶּרַע.

לבניו: [פרשת מקץ מב, ב'] וַיֹּאמֶר הַנָּהָה שְׁמַעְתִּי כִּי יָשַׁבְרָה בְּמִצְרַיִם רְדוֹ-שְׁמָה וְשָׁבְרוּ-לָנוּ מִשָּׁם וְנִחַיָּה וְלֹא נָמוּת וּכְפִירוֹשׁ רַשׁ"י שם: רדו שמה. ולא אמר לכו, רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו. ומכיון שיום הגאולה מדויק הוא, לכן אין לֶאֱחָר את יום הגלות, כדי לא לֶאֱחָר את יום הגאולה. כי אין בין סיום הגלות ותחילת הגאולה אלא כמלוא נימא. ואמר עד עתה, שעתה אפשר להתחיל את גלגולי הירידה למצרים.

דרשת

אֶרְבֶּע מֵאוֹת אִישׁ

וַיֵּשְׁבוּ הַמְּלָאכִים אֶל-יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל-אֶחֱיָהּ אֶל-עֵשָׂו וְגַם הִלְדָּה לְקַרְאָתָךְ וְאֶרְבֶּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: (לב, ז)

ובפסוק (לג, טז) וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדָרְכּוֹ שְׁעִירָה פִּירַשׁ רַשׁ"י: עשו לבדו, [והיכן היו ד' מאות איש שהלכו עמו] וד' מאות איש שהלכו עמו נשטמו מאצלו אחד אחד (ב"ר עה, טו). והיכן

לעומקו של מקרא וישלה

פסוק כז' וְנִהְיֶה בַצְּהָרִים וַיִּתְחַל בָּהֶם אֲלֵיָהוּ.

ובשימת לב, היו שם בנביאי הבעל בהר הכרמל חמישים נותרים על מספר הארבע מאות, והם החמישים כנגד חמישים שערי טומאה שהיו בהם בנביאי הבעל, והם כנגד חמישים שערי קדושה וטהרה שהיו באליהו הנביא.

וכמו שנאמר באליהו הנביא: וַיִּתְחַל בָּהֶם אֲלֵיָהוּ, הכי נמי, וַיִּתְחַל הקב"ה בעשו, בשלחו את הארבע מאות איש מעל פניו, וְעָשָׂו נשאר לבדו עם כל הצאן אשר נתן לו יעקב, להנהיג לבדו את המקנה הרב כל הדרך חזרה להר שעיר: עֲנִים מְאֹמִים וּתְיֹשִׁים עֲשָׂרִים רְחֵלִים מְאֹמִים וְאֵילִים עֲשָׂרִים. גְּמֵלִים מִיִּנְיֻקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפְרִים עֲשָׂרָה אֶתְנֵת עֲשָׂרִים וְעֶגְרִם עֲשָׂרָה.

והעיזים והתיישים והרחלים והאילים, הגמלים הפרות והפרים, האתונות והעירים, בורחים אלה לכאן ואלה לכאן וְעָשָׂו רץ אחריהם לאוספם, וכך הגיע חזרה לארצו ויהי לצחוק בעיני בני מקומו.

שהקב"ה משלם לגויים גם על מחשבתם הרעה.

ואם כן, יש לשאול: גמולם הטוב מצאנו שנשארו בחיים, ובמה נפרע מהם על מחשבתם הרעה? ויש לומר שהפסידו את כל רכושם, חוץ מן הגמלים. ולכן נאמר פרע ולא נאמר גמל, ונאמר וְלֹא-נִמְלֵט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם-אַרְבַּע מְאֹת אִישׁ-נֶעַר אֲשֶׁר-רָכְבוּ עַל-הַגְּמָלִים וַיִּגְסּוּ. וכוונתו לומר שאותם שרכבו על הגמלים זכו לנוס ולהימלט על נפשם.

ומכל מקום גמל אתם הקב"ה גמול טוב שהשאירים בחיים. ואשר על כן יש לעיין, הרי סוף סוף עמלקים הם, ומדוע יגמלם גמול טוב ולא יקיים בהם "מחה אמחה את זכר עמלק".

ולעומקו של מקרא יובן על דרך שאמר רב נחמן [סנהדרין סד עמ ב]: כל ליצנותא אסירא, חוץ מליצנותא דעבודה זרה, דשריא. שמותר לעשות ליצנות מעבודה זרה.

וכגון אליהו הנביא בהר הכרמל [מלכים א י"ח, כב'] עם נְבִיאֵי הַבְּעַל אַרְבַּע-מְאֹת וְחֲמִשִּׁים אִישׁ דְּכָתִיב [שם

לעומקו של מקרא וישלה

א"ר יוחנן **פליגי בה** אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן חד אמר אתוספו **ארבע מאה ספסלי** וחד אמר **שבע מאה ספסלי**.

וייש לשאול, לכאורה זו מחלוקת **במציאות** ומה יש לחלוק כאן ולומר **פליגי בה**. והיה לו לומר **איכא דאמרי**. **איכא דאמרי** ארבע מאה **ואיכא דאמרי** שבע מאה. ומאי **פליגי** בה והרי לכאורה אין כאן סברא לכאן או לכאן.

ובביאור דבריהם הק' **לעומקו של מקרא**, יש לומר, כי **ארבע מאות** הספסלים שהתווספו בבית המדרש הם כנגד **אַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עָמוּ**. שהרי אמרו חז"ל בתנחומא כי **עָשׂוּ - אֵין תּוֹכּוּ קְבָרֵי**. וכן פירש רש"י עה"פ (כה, כז) **אִישׁ יָדַע צִיָּד**. לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו, אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות.

וכן כל הנלוים עליו, כמוהו, **שאינ תּוֹכּם קְבָרָם**.

ולמאן דאמר שבע מאה ספסלי, הם כנגד הארבע מאות איש **בתוספת** עשו עצמו שהוא כנגד **השלה מאות**

ואשר על כן גם על כך שילים הקב"ה לארבע מאות איש אשר היו עמו גמולם הטוב על אשר עזבו את עשו עם כל מאודו, להיותו ללעג ולקלס בעיני בני עמו.

ועוד יש לומר בשימת לב שיחד עם דוד נלחמו **ארבע מאות** איש מאנשיו כנגד **ארבע מאות** הנערים. ואשר על כן יש לעיין במספר המיוחד הזה **ארבע מאות**.

ולעומקו של מקרא, תרמוז פרשת **הארבע מאות** לאותו היום שהורידהו לרבן גמליאל מנשיאותו והעלו את ר' אלעזר בן עזרי'ה להיות נשיא במקומו.

וכמובא בברכות (כח.), תנא אותה היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס. שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר כל תלמיד **שאינ תּוֹכּוּ קְבָרֵי**, לא יכנס לבית המדרש.

ההוא יומא שמינו את ר' אלעזר בן עזריה במקום רבן גמליאל, ניתנה רשות לכל התלמידים להיכנס, ואתווספו כמה ספסלי בבית המדרש.

לעומקו של מקרא וישלה

כשלוש מאות, כנ"ל, ויחד הם שבע מאות ספסלים.

ואשר על כן נמצאו התלמידים יראים ושלמים לפני המקום ב"ה, כהמשך דברי הגמ' שם, כי הם תיקון ליראת עקב מ"ארבע מאות איש עמו".

ובהיות כל ספסל סובל **עשרה תלמידים**, כי זה המספר השלם, יוצא איפוא שנתווספו ארבעת אלפים תלמידים, והם כנגד ארבעת אלפים ריבוא מלאכים שנתלוו ליעקב, כמובא במדרש רבה [פרשה ע"ה] ויקרא שם המקום שהוא מקנים, שְׁתֵּי מִחֲנוֹת לְמֹה, מְלֻמָּד שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ לְיַעֲקֹב אַרְבַּעַת אֲלָפִים רִבּוּא מְלֻאכֵי הַשָּׁרֵת וּבוֹדָאֵי הִיָּה תוֹכֵם כְּבָרָם.

ומה שפליגי בה, האם נתווספו ארבע מאות ספסלי או שבע מאות ספסלי, **אכן, אינה מחלוקת במציאות אלא בסברא:**

חד סבר הנלוים לעבירה הרי הם כעוברי עבירה רק כאשר הִרְשָׁע נמצא אתם, ולפי סברא זו התווספו **שבע מאה** ספסלי, **ארבע מאות** כנגד ארבע מאות איש ועוד שלוש מאות

ספסלים הנותרים, ונרמזים באות **ש** שבעשור. [ש בגימטריה שלש מאות].

ודוקא ה"ש" שהוא תוכו של עֶשְׂרִים, ואינו כְּבָרוֹ. **שהמעטה החיצוני של ה"ש" של עשו הן האותיות "ע", "ו".** והן נראות לעין כל כתמימות. שהאות עין היא כנגד מה שרואים כלפי חוץ, והאות "ו" היא כנגד הטלפיים של עשו הפשוטות לפנים כאומרות ראו כמה אני צדיק. רק ה"ש" השמאלית שהיא תוכו של השם עשו מראה על שְׁנֹאָה. וזה שאמרו עמו. וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ.

שה"מ" במילה עִמּוֹ עטופה גם היא משני צדדיה באותיות עי'ן ו'ו'. והמ"ם שבתוך היא כנגד ארבע מאות במספר קטן, וגם הם אין תוכם כְּבָרָם, כעשו. ומזה הבין יעקב שיש לחוש לבואם.

והתלמידים שנוספו בבית המדרש בארבע מאות או בשבע מאות ספסלי באו לתקן את היראה של יעקב מפני אַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ. ארבע מאות ספסלים כנגד ארבע מאות איש שבאו עמו, ושלוש מאות הספסלים היתרים על הארבע מאות כנגד עשו השקול

לעומקו של מקרא וישלה

ולפי המדרש רבה שהביא רש"י, שהקב"ה פרע להם, יש לומר שכל הנדבק לעשו נדבק במומיו, גם לאחר שפרש ממנו, ואע"פ שגמל להם הקב"ה גמול טוב שנשארו בחיים, מכל מקום קרי ביה שנפרע מהם, כשהפסידו רכושם. כראוי לעמלק שלא יצא חוטא נשכר.

וכשקיבלם ר' אלעזר בן עזריה לתלמידים לבית המדרש, קיבלם עוד לפני שידע כי תוכם כברם, כי סבר שעל ידי תורה לשמה, יהיה תוכם של התלמידים כְּבָרָם, ואפשר יהיה להכרית זרעו של עמלק שאין תוכו כְּבָרוּ. קל וחומר שיוכלו לעמלק מאחר ונודע הדבר כי התלמידים שנוספו כולם היו תוכם כברם. ואשר על כן אומרת הגמ' כי לא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש באותו היום שלא פירשוהו. והיא היא התשובה לעמלק שמבקש למנוע עמל התורה ככתוב [שמות יז, ח'] וַיָּבֹא עֲמֶלְק וַיִּלָּחֶם עִם-יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָם, ומאי רפידים שרפו ידיהם מדברי תורה. כמובא במדרש תנחומא שם: אֵין רְפִיָּדִים אֱלָא שְׂרָפוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה, וּלְפִיכָּה עֲמֶלְק בָּא עֲלֵיהֶם.

כנגד עשו שהיה עמם, שנאמר וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ, עם עשו.

ואידך סבר, שגם כאשר אין הם אתו גם נקראים עוברי עבירה, ולפי סברא זו התווספו רק ארבע מאה ספסלי כנגד אַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ, אפילו אינם עמו. ועשו אינו בחשבון, שכן מה לו ולבית המדרש, ועוד שלבדו לא יעשה דבר כנגד כל הבאים עם יעקב. שהרי לכן הביא ארבע מאות איש עמו.

ועל דרך הצח והטעמים, קצת ראייה יש לכך מן הפסוק, שכן אַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ מוטעם במירכא-טיפחא, כאשר הטיפחא במלה אִישׁ מצד אחד כעין מפסקת בינם ובין עשו, שנאמר וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ, עִמּוֹ. ומצד שני היא כן כמחוברת עם סוף הפסוק, ואינה ממש לכשעצמה, כרוב טעמי הטיפחא שלפני סוף פסוק.

ואשר על כן ידרש:

לחד - עִמּוֹ מחובר אליהם,

ולאידך - עִמּוֹ מורחק ומופסק מהם. וזה יסוד ה"פליגי בה" שאמרו: חד אמר ארבע מאה ספסלי וחד אמר שבע מאה ספסלי.

לעומקו של מקרא וישלה

{בראשית לב-ח} **וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד,**
והתיירוץ: אמר שמא יגרום החטא.
ויש לעיין, באיזה חטא מדובר.
אומר הכלי יקר: ביראה זו יצאו כל
המפרשים ללקוט ולא מצאו טעם נכון
למה זה ועל מה זה היה מתירא, אחר
שהבטיחו הקב"ה פעמיים לשמרו,
וממשיך הכלי-יקר:

והקרוב אלי לומר בהיתר ספק זה,
על דרך שאמרו רז"ל (סוטה מא:)
כל המחניף לחבירו לסוף נופל בידו כו',
וכמו כן כאן יעקב הרגיש בעצמו
שחטא בזה שהחניף לרשע ואמר כה
אמר עבדך יעקב, **על כן נאמר ויירא**
יעקב. עכ"ל.

ובתרגום יונתן, פירש שיעקב חשש
על עשרים ושתים שנה **שלא עשה**
כיבוד אב ואם, וכן מובא בתרגומו על
הפסוק [לב, ח'] **וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד:**
ודחיל יעקב לחדא **על דלא עסק**
עשרין שנין ביקרא דאבוי. וכבר
נתבאר לעיל כי הרוצה לעשות מצוה
ונאנס מעלה עליו הכתוב כאילו
עשאה, אלא שבפועל חשש שנתרבו
זכויות עשו על זכויותיו, שעשו שימש
את אביו בפועל.

והוינן בה, מה הוא הביטוי שבפי
חז"ל באמרם **רפו ידיהם,** והרי הלימוד
הוא בפה ולא בידים. אלא כשהפה
מתרפה ח"ו מדברי תורה, תופסות גם
הידיים את אומנותו של עמלק שנאמר
בו **והידיים ידי עשו.**

ולכן נחשבות **הידיים** כמתרפות בדברי
תורה. כי זה רצונו של עמלק. וכאשר
עמלים בתורה בהקול קול יעקב, אזי
גם הידיים נעשות חלק מהקול קול
יעקב, בעת נפרשות הידיים אל היושבי
בשמים בתפילה, כפי שנאמר: [איכה ג,
מא'] **נְשָׂא לְבַבְנוּ אֶל כַּפַּיִם אֶל אֱ-ל-**
בְּשָׁמַיִם.

יראת יעקב

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצָּר לוֹ וַיִּחַץ
אֶת-הָעַם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַצֹּאֵן
וְאֶת-הַבְּקָר וְהַגְּמֵלִים לִשְׁנֵי מַחֲנֹת
(לב, ח)

ובברכות (ד.) הקשה ר' יעקב בר
אידי כתיב {בראשית כח-טו} **וַהֲגִה אֲנֹכִי**
עַמּוּד וְשִׁמְרֹתַיִךְ בְּכֹל אֲשֶׁר-תֵּלֶךְ וכתיב

לעומקו של מקרא וישלה

וּפְרִים עֲשֶׂה אֶתְנֶת עֲשׂוּרִים וְעִנְרִם
עֲשֶׂה:
לקיים בזה וּבְכָל מְאֹדָה.

ועוד יש ליתן את הדעת לאומרו וַיִּירָא
יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצְרָר לוֹ. מאי וַיִּצְרָר לוֹ.

על דרך הפשט פירש רש"י: וַיִּירָא
שמה יִהְרַג, וַיִּצְרָר לוֹ שמה יהרוג הוא
את האחרים. ויש לשאול, הרי יקיים
בזה מצוה של הבא להרגך השכם
להרגו. ויש לומר שזכר יעקב את דברי
רבקה אמו בטרם שילחתו "למה אֲשַׁפֵּל
גם שניכם יום אחד". לכן קשר את
חששו שמה יִהְרַג עם שמה יהרוג.

ועוד יש לומר על מה וַיִּצְרָר לוֹ, שצר
היה לו על כך שהיה נִרְאָה. כלומר היה
צר לו שפחד. וזה ערך הדברים: וַיִּירָא
יַעֲקֹב מְאֹד - וַיִּצְרָר לוֹ על שהיה ירא.

ובתרגום אונקלוס תרגם וַיִּצְרָר לוֹ
נַעֲקַת לָהּ.

ועל דרך הרמז יש לומר, באומרו
נַעֲקַת לָהּ, כאן רמז התרגום למאבקו
של יעקב עם המלאך, שנאמר בו, (לב, כה').
וּמִקְעַל פֶּה-יִגְרָד יַעֲקֹב בְּהֶאֱבֹקוֹ
עִמּוֹ. שהן אותיות נַעֲקַת. ונרמז בזה
שנִמְקַעַל הוא במידה כנגד מידה לכך
שנַעֲקַת לָהּ. והוא כעין תיקון לנַעֲקַר.

ולעומקו של מקרא יש לומר
שיעקב חשש לירידה רוחנית. שכן
השיבו לו המלאכים: בָּאנו אֶל-אֶחָיֶךָ
אֶל-עֲשׂוֹ וְגַם הִלַּךְ לִקְרֹאתְךָ [לב, ז']
ועל דרך אל תקרי. אל תקרי לִקְרֹאתְךָ,
אלא לקרר אותך. כנאמר בעמלק
אֲשֶׁר קָרַף בְּיָרְדֵךָ. ופירש רש"י [באחת
מהלשונות שבפירושו]: לשון קור
שצינן האמבטי של ישראל בפני אומות
העולם, שלא יפחדו להילחם בישראל.
לכן ויירא יעקב מפני עמלק שבא
לקרר את היראת שמים שלו. ולזה
ויירא יעקב. שהרי יראת שמים אינה
שייכת להבטחה. כי הכל בידי שמים
חוץ מיראת שמים. ובהעדר יראת
שמים שמה יגרום החטא. לכן ויירא
יעקב.

ועוד יש לומר שהיה יעקב ירא שמה
לא קיים את ה"בכל מאדך" כראוי,
כפי שדרשו חז"ל [ברכות נז. פרק ט'
במשנה] וּבְכָל מְאֹדָה, בְּכָל מְמוֹנָה. ולכן
נאמר וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד.

מיד וַיִּלָּח מִן-הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂוֹ
אָחָיו: עָנִים מְאֹמִים וּתְלִישִׁים עֲשֻׁרִים
רְחֵלִים מְאֹתִים וְאֵילִים עֲשָׂרִים: גְּמָלִים
מִיִּנְקוֹת וּבְגִינָהּ שְׁלֵשִׁים פְּרוֹת אַרְבָּעִים

לעומקו של מקרא וישלה

שבע השתחויות

שכן לא היה צריך להיות לו צר, שהרי הקב"ה הבטיחו.

**וְהוּא עֲבָר לְפָנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה
שִׁבְעַ פְּעָמִים עַד-גִּשְׁתּוֹ עַד-אָחִיו:
[לג,ג.]**

יש ליתן טעם לשבע השתחויותיו של יעקב לפני עשו. ומה ראה על ככה ולא הסתפק בשליחת הדורונות כדי לרצותו.

ולעומקו של מקרא יש לומר שלמד זאת מברכתו של יצחק. שהרי יצחק ברכו: וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֵי אָמְרוֹ [תולדות כז, כט]. וידע יעקב כי מתחילה הועיד יצחק אביו ברכה זאת לעשו. אלא שלקחה ממנו מדין מכירת הבכורה. ולפי מה שהועיד יצחק ברכה זו לעשו, היה צריך יעקב להשתחוות לו לעשו. כנאמר: וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֵי אָמְרוֹ. ואע"פ שיצחק אביו הסכים עם הברכות כפי שאמר: גַּם-בְּרוּךְ יְהִיֶה, חשש יעקב שבפרט זה של ההשתחויות אולי לא חזר בו אביו, שכן כך אמר יצחק לעשו: הֲגַן גְּבִיר שְׁמֵתִיו לְךָ וְאֶת-כָּל-אָחִיו נָתַתִּי לְךָ לְעֲבָדִים וְדָגַן וְתִירָשׁ סָמַכְתִּיו ואילו וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ בְּנֵי אָמוֹ לא קאמר לו. אם כי זה כלול במלה "עבדים", אך בפירוש לא אמר לו. ואשר על כן, כדי

ועוד יש לומר לעומקו של מקרא שעל ידי אחיזתו בעקב עשו בצאתם לעולם, יִנָּקָה יָדוֹ מִן הַקְּלִיפָה אשר נאחזה בה, והוא היסוד לכך שהיה במצב של נְעֻקָת לָהּ. שמרמז על יניקה מהקליפה. ועל ידי וַתִּקַּעַל פֶּה-יִנְרָךְ יַעֲקֹב שהיא כנגד "ועקת", נתקה הקליפה מן הקדושה, ועל ידי כך גם נעתקה הצרה וגם הפחד והיראה.

יוצא, איפוא, שוַיִּנְצֹר לוֹ הוא תיקון לויירא יַעֲקֹב ולכן נאמר וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּנְצֹר לוֹ. והמלה מְאֹד שהיא בגימטרי' מה, תשמש לפני ולאהריה. על מה וַיִּירָא יַעֲקֹב על שהיה במצב של וַיִּנְצֹר לוֹ. ועל מה נאמר בו וַיִּנְצֹר לוֹ, על שהיה במצב של וַיִּירָא יַעֲקֹב. שוַיִּנְצֹר לוֹ הוא תוצאה וגם התיקון של וַיִּירָא יַעֲקֹב מאד.

ועל דרך הצת, ויירא יעקב מאד ויצר לו. הוא נטריוקון:

וַיִּירָא יַעֲקֹב יִרְאָה רַבַּת אִימָה, יַעַן עֲשׂוֹ קָרַב בְּאַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ, דורונות ותפילה יחץ ציווה, ריצהו לאחיו ונתרצה.

לעומקו של מקרא וישלה

תמניא [אותם שמונה] פעמים שאמר דוד המלך **"בני" למה?**

וכמובא בשמואל ב [יט א-ה]:

בְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי אַבְשָׁלוֹם מִי-יִתֵּן מוֹתִי אֲנִי תַחְתָּיָהּ אַבְשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי: וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל בְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי.

הני תמניא **בְּנֵי** למה ומשיבה הגמרא: **שבעה** דאסקיה משבעה מדורי גיהנם ואידך איכא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה ואיכא דאמרי דאייתה לעלמא דאתי. ופירושו:

שבע פעמים כדי להעלותו משבעת מדורי גיהנום,

והפעם השמינית - יש אומרים לקרב ראשו לגופו, שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו, וקירבו. ואיכא דאמרי: דאייתה לעלמא דאתי, ויש אומרים כדי להביאו לחיי העולם הבא.

כן יצחק, באומרו בני בני **שבע פעמים,** רצה להעלות את עשו משבעה מדורי גיהנום לפני שיקבל ברכתו. ואשר על כן עתה יעקב משתחוה לו

שבע פעמים, כדי להורידו **שבע פעמים** מאותה דרגה שהתכוון יצחק להעלותו. ובזה ירד עשו לדרגה התחתונה, ולא יכול ליעקב, והתהפך לנשקו במקום לנשכו.

להוציא מידי ספק, אמר אשתחוה לו הפעם הזאת ובזה אזכה גם בחלק זה של הברכה וישתתנו לך **בְּנֵי אַמְהָ.** ומכאן גם למד יעקב שכדי לזכות בחלק זה של הברכה עליו להשתחוות **שבע פעמים,** כנגד **שבע פעמים** שאמר יצחק ליעקב **"בני" בטרם** ברכו במקום עשו: [פרק כז, שם]: {יח} וַיֵּבֶא אֶל-אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִי מִי אַתָּה **בְּנֵי:** {כ} וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-בְּנוֹ מֵה-גַּע מֵעַרְפֶּת לְמַצֵּא **בְּנֵי** וַיֹּאמֶר מִי הַקְרָה יִהְיֶה אֲלֵיךָ לְפָנָי: {כא} וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב גֵּשׁה-גַּע וְנִאֲמָשָׁה **בְּנֵי** הַאֲתָה גַּע **בְּנֵי** עֲשׂו אִם-לֹא: {כד} וַיֹּאמֶר אַתָּה גַּע **בְּנֵי** עֲשׂו וַיֹּאמֶר אָנִי: {כה} וַיֹּאמֶר הַגֵּשׁה לִי וְאֶכְלֶה מִצֵּיד **בְּנֵי** לְמַעַן תִּבְרַכְנִי בְּפִשִׁי וַיִּגַּשׁ-לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ גִּזְוֹ וַיִּשָּׂם: {כו} וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גֵּשׁה-גַּע וְיִשְׁקֶה-לִּי **בְּנֵי:**

ואם כי אמר יצחק **"בְּנֵי" גם פעם שמינית** הרי היא אינה מן המניין, שהרי אמר זאת **לאחר** שברכו בשם ה': {כז} וַיִּגַּשׁ וַיִּשְׁק-לוֹ וַיִּרַח אֶת-בְּרִיט בְּגָדָיו וַיִּבְרַכְהוּ וַיֹּאמֶר רָאֵה בְּרִיט **בְּנֵי** בְּרִיט שְׂדֵה אֲשֶׁר בְּרָכְו יְהוָה.

ובאומרו שבע פעמים **בְּנֵי** לפני הברכה, התכוון יצחק להעלות את עשו משבעה מדורי גיהנום, כמובא במסכת סוטה [י:]: על דוד המלך: הני

לעומקו של מקרא וישלה

ובכך זכה עתה יעקב במלחמתו עם עשו על חיי העולם הבא, בה החל עוד בבטן אמו, כפי שפירש רש"י על הפסוק [כה, כב'] וַיִּתְּרָצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרְבָּהּ - מתרוצצים זה עם זה, ומריבים בנחלת שני עולמות.

ולכן לא היה צריך יעקב להשתחוות אלא שבע פעמים כנגד שבע פעמים שאמר יצחק "בני" לפני שברכו ליעקב.

ועתה, משהשתחוה יעקב לעשו שבע פעמים, כנגד שבעה פעמים שאמר בני, בזה הורידו לעשו מדרגתו, כנ"ל, ובזה גם זכה לברכתו של יצחק וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָהּ בְּנֵי אִמָּהּ. דייקא נמי בְּנֵי בלשון רבים. הם האלופים שכולם עתידיים להשתחוות ליעקב.

ובשימת לב, הם שבעה אלופים מאליפז, ועוד שבעה אלופים מרעואל ואהליבמה, שעתידיים להשתחוות ליעקב מכח השתחוויותיו, שנאמר: וְהָיָא עֶבֶר לַפְּנִיָּהֶם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֲרֻצָּה נִשְׁבַּע פְּעֻמָּיִם. ונרמזו בזה עוד אלופים הרבה שנאמר: עַד-גִּשְׁתָּו וְעַד-אֶחָיו, לרבות אלופים הרבה שעתידיים להשתחוות לו, כשם שהשתחוה השתחוויות הרבה לפני אחיו. כנאמר: עַד-גִּשְׁתָּו עַד-אֶחָיו.

וזה היתה עבודת ההשתחוויה של יעקב: בהרכיץ עצמו ארצה שבע פעמים פעל ישועות להוריד את עשו בזה אחר זה מדרגתו, שבע פעמים.

ובשימת לב, פעם שמינית שאמר יצחק "בני" אינה מן המניין, שהרי אמר זאת לאחר שברכו בשם ה': {כז, כז} וַיִּשַׁק-לוֹ בְּנֵי אֶת-בְּרִיִּים בְּגִבּוֹ וַיִּבְרַכְהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה בְּיָמֵי בְּנֵי פְּרִים שְׂדֵה אֲשֶׁר בְּרָכּוֹ יְהוָה.

ולכן נאמר ביצחק [בפרשת תולדות כז, לג'] וַיִּתְּרָד יִצְחָק תְּרֻדָּה גְדֻלָּה עַד-מְאֹד ופירש רש"י שם: ומדרשו, ראה גיהנם פתוחה מתחתיו. ופירושו: מדוע חרד, שהרי לא הצליח להעלותו ממדורי גיהנום באומרו שבע פעמים בני בני. ועוד חרד, שלא הצליח לקרב ראשו אל גופו, וכמבואר בפרשת ויחי כאשר חושים בן זן ערף ראשו, נתגלגל ראשו למערת המכפלה לחיקו של יצחק, וגופו נותר בשדה למאכל חיות השדה שבו היה עיסוקו לצוד החיות ולעבור עבירותיו. כי כשאמר לו "בני" פעם שמינית היה זה כבר לאחר שנתן דעתו לברך את יעקב העומד לפניו: [כז, כז'] וַיִּבְרַכְהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה בְּיָמֵי בְּנֵי פְּרִים שְׂדֵה אֲשֶׁר בְּרָכּוֹ יְהוָה:

לעומקו של מקרא וישלה

בכסאֵי, ובשִׁמְךָ הַמְּלֹאכִים מְקַלְסִין
אוֹתִי וְאוֹמְרִים (תהלים מא, יד): בְּרוּךְ
ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם.
והיינו **עד גשתו עד אחיו**, שהגיע
בהשתחויותיו עד פסא הכבוד שִׁמְכֵנּוּ
כְּנֶגֶד הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.

וַיֹּאמֶר אִם-יָבֹא עֲשׂוּ אֶל-הַמִּחְנָה
הָאֶחָת וְהִכְהוּ וְהִיָּה הַמִּחְנָה הַנִּשְׁאָר
לְפָלִיטָה. (לב, ט)

הַמִּחְנָה הָאֶחָת וְהִכְהוּ. פִּירֵשׁ רש"י
מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה,
אִם-תִּחְנֶה עָלַי מִחְנָה לֹא-יִבֹּא לְבִי
(תהלים כו, ג), הרי לשון נקבה. וַיֹּאמֶר
(בראשית לג, ח), מִי לָנֶה פֶל-הַמִּחְנָה הַזֶּה
אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי לְשׁוֹן זָכָר.

עד כאן פירוש רש"י. וצריך לומר
לפשוטו של מקרא שהוקשה לו מדוע
כתוב הַמִּחְנָה הָאֶחָת וְהִכְהוּ. הַמִּחְנָה
הָאֶחָת, לשון נקבה, וְהִכְהוּ לשון
זכר. או הוקשה לו שבתחילה יאמר
לשון נקבה הַמִּחְנָה הָאֶחָת וְהִכְהוּ,
ואחרי כן יאמר לשון זכר וְהִיָּה
הַמִּחְנָה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה. ואשר על כן

ועל דרך הרמז והטעמים נאמר כי
לכן הוטעמו המלים [לו, מ'] וְאֵלֶּה
שְׁמֹת [אלופי עֲשׂוּ] בתלישא גדולה
ובגרשיים, לומר לך שעתידים כל
האלופים האלו להתלש תלישא
גדולה מן העולם, ולהיות נגרשים
מלפני יעקב באלף השביעי, מכח
השתחויותיו של יעקב לעשו שבע
פעמים.

ועל דרך הסוד ירמזון שבע
ההשתחויות לשבע הספירות הק'
שדרכן עליה יעקב ונתעלה להגיע עד
כסא הכבוד, שנאמר עד גשתו עד
אחיו, עד גשתו הוא שמונה עד אחיו
הוא תשע ועד בכלל הוא עשר, שהגיע
בזה עד הכתר העליון שם דמותו של
יעקב חקוקה בכסא הכבוד ומעתה אין
קליפת עמלק שבעשו יכולה לו, כפי
שנאמר בכרובים [שמות, כה, כ']:

וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל-אָחִיו.

וכמובא במדרש רבה במדבר פרשה ד,
וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו, כְּנֶגֶד פְּסָא
הַכְּבוֹד שִׁמְכֵנּוּ כְּנֶגֶד הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
[שם יג] וכן מובא שם [א]: הִדָּא הוּא
דְּכְתִיב (ישעיה מג, ד): מֵאֲשֶׁר יִקְרָת
בְּעֵינַי נִכְבְּדָת וְגו', אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא לְיַעֲקֹב, יַעֲקֹב הִרְבֵּה אֶת יִקְר בְּעֵינַי
שִׁפְכִיכֹל קִבְעָתִי אִיקוּנִים שְׁלָךְ

לעומקו של מקרא וישלה

זכר, כשאלת עשו מי לָךְ פֶּל-הַמִּתְנָה
תְּנֶה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי, וכוונתו היתה
למחנה המלאכים שהוא לשון זכר.

נְתוּיָן בָּהּ, מה יכריח את רש"י לפרש
בפסוק בתהלים אִם-תִּתְּנָה עָלַי מִתְּנָה,
שהוא לשון נקבה. דלמא לשון זכר
הוא, שהרי תִּתְּנָה יסבול שני
פירושים. האחד לשון נקבה, לומר
היא תִּתְּנָה, והשני לשון זכר בנוכח,
אָתָּה תִּתְּנָה.

אלא בשימת לב מה כתיב ביה, לֹא-
יִירָא לְבִי. ואל מי פונה דוד המלך
במזמור זה, הוי אומר אל הקב"ה.
והרי לא יתכן שיאמר להקב"ה, אם
אתה תִּתְּנָה עלי מחנה - לֹא-יִירָא
לְבִי. שהרי על דוד נאמר שריוה
להקב"ה בשירות ותשבחות, ולא
ינהיג עצמו בשררה להטיח דברים
כלפי מעלה.

אלא על כרחך, כוונתו של דוד המלך
למחנה עצמה, בלשון נסתר ונקבה.
וכך יהיה ערך הדברים:

אם היא, המחנה, תִּתְּנָה עלי - לֹא
יִירָא לְבִי כי אתה ה' אֲנִי וְיִשְׁעִי.

תירץ רש"י קושייתו שמחנה הוא גם
לשון זכר וגם לשון נקבה.

ולעומקו של מקרא, נראה לתרץ
בדרך אחרת. המִתְּנָה הַאֲחֵת, לשון
נקבה, הם מחנה בני ישראל. וְהִכָּהוּ
לשון זכר יכול להיות שמדבר על
מחנה המלאכים הנקראים לשון זכר
כי לגבי ישראל הם בבחינת משפיע
ומחנה ישראל בבחינת מקבלים
השפיע.

ולכן כתיב וְהִכָּהוּ, לשון זכר והכה
מחנה המלאכים את עשו.

ולפי זה לא היה צריך לחלק את
המחנות, אלא רק כטכסיסי מלחמה,
שאם יבוא עשו למחנה האחת, יכה
מחנה המלאכים, ואנשיו של עשו גם
אם יבואו למחנה השני, ינוסו להם
מאחר שיראו כי הוכה עשו במחנה
האחת על ידי המלאכים ויהיה גם
המחנה השני לפליטה.

וקצת סיוע לזה בשתי הדוגמאות
שהביא רש"י. האחת היא דוגמא
למחנה בשר ודם, אִם-תִּתְּנָה עָלַי
מִתְּנָה, שהוא לשון נקבה. והדוגמא
השנייה למחנה המלאכים שהוא לשון

לעומקו של מקרא וישלה

בצירוף המלים של **ומִפֶּלֶה-הָאֱמֶת** מנוקדת המילה **ומִפֶּלֶה** בקמץ קטן. ואף כי אמת התורה קִיָּמָא לנצח, הרי היא רחבה מני ים, ובעומדו לפניה אומר יעקב אבינו בענותנותו **קִטְנִיתִי אפילו מִפֶּלֶה קומץ שבה.**

ואשר על כן בחר הקב"ה ליתן דוקא **ליעקב את מידת האמת**, להגדילה ולפארה בגבורה עילאה של יצחק אביו, מתוך חסדי המקום אשר בירר לו אברהם אוהבו. שנאמר (מיכה ז, כ') **תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם.**

שמתוך חסדי אברהם וגבורת יצחק תתברר לה **מידת האמת של יעקב**, ככתוב (תהלים קיז, ב') **פי גבר עלינו חסדו וְאֱמֶת יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּהָ. פי גבר היא גבורת יצחק, עלינו חסדו היא חסד לאברהם וְאֱמֶת יְהוָה לְעוֹלָם היא מה שכתוב תתן אמת ליעקב.**

קִטְנִיתִי מִפֶּלֶה הַחֲסִדִים וּמִפֶּלֶה-הָאֱמֶת אֲשֶׁר עֲשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ פִּי בְּמִקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הִנֵּיתִי לְשִׁנֵי מַחְנֹת (לב, יא)

קִטְנִיתִי מִפֶּלֶה הַחֲסִדִים וּמִפֶּלֶה-הָאֱמֶת.

בשימת לב, מִפֶּלֶה החסדים הכף מנוקדת חולם שהיא תנועה גדולה. **ומִפֶּלֶה** האמת הכף נקודה קמץ קטן שהיא תנועה קטנה. ויש ליתן טעם בדבר. אמנם כן, שינוי הניקוד לכאורה נובע מהשינוי בטעמים, כי **מִפֶּלֶה הַחֲסִדִים** המילה **מִפֶּלֶה** מוטעמת בפני עצמה, **ומִפֶּלֶה-הָאֱמֶת** המילה **ומִפֶּלֶה** מוקפת היא ואינה מוטעמת בפני עצמה, ולכן ישתנה ניקודה. אך מכל מקום אומר הדבר דרשני, לגלות עומק ענינו של שינוי.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח והניקוד, יש לומר, כי **חסדי המקום** כה רבים הם, עד שהם **כוללים כל העולם כולו**, כי מי יוכל עמוד לולא חסדיו של מקום. ולכן אמר **מִפֶּלֶה הַחֲסִדִים, בתנועה גדולה.**

ולעומתם, האמת נעדרת ואין לנו בה תפיסה כלל בעלמא דשקרא. ולכן

לעומקו של מקרא וישלה

הב', על דרך אל תקרי. אל תקרי
בְּמַקְלִי, אלא בְּמָה - בְּקוּלִי. בקול
התורה שעמדה לי מבית מדרשו של
שם ועבר, ובקול התפילה שעמדה לי
בעת צרתי. שנאמר הקל קול יעקב.
וכאומרו בְּמָה עברתי את הירדן הזה,
בְּמָה, בְּקוּלִי. והיינו בְּמַקְלִי.

ועוד יש לומר, מאי בְּמַקְלִי. שנאמר
וישא יעקב רגליו. ופירש"י שנעשה
קל ללכת. באותה קלות שהגעתי
באותה קלות אני מבקש לחזור.

ועוד יש לומר, כמובא בפסחים נב:
כפי שאמר רב יוסף על רב ספרא
שתמך בדיעה של רב הונא בריה דרב
איקא הַמְקַל בעבורו: "וּמְקִלוֹ יִגִּיד
לוֹ" (הושע ד, יב), שתומך בדעת
הַמְקַל לוֹ.

ואף כי שם התכוון רב יוסף בדרך
השלילה, כאן על דרך הצח יאמר
יעקב לפני הקב"ה, קטנתי מכל
החסדים וגו', ואם עֲזוּנוֹת תִּשְׁמְרֵנִי
אֲדַבְּרֵנִי מִי יַעֲמֶדָה, ואשר על כן אני פונה
אליך בשם הרחמים אל מי שֶׁמְקַל לִי,
אל שומע קוּלִי כִּי בְּמַקְלִי בָמָה
שהקלת עלי עד עתה עֲבַרְתִּי אֶת-
הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, את רצועת המרדות

דרשת

בְּמַקְלִי עֲבַרְתִּי

כִּי בְּמַקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה
(לב,יא').

פירש רש"י, לא היה עמי לא כסף
ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו.
ומדרש אגדה, נתן מקלו בירדן ונבקע
הירדן.

ויש לשאול, מדוע היה על התורה
לציין כי במקלי. לפירוש השני של
רש"י ניחא. שנתן מקלו בירדן ונבקע
הירדן. אך לפירוש הראשון היה יכול
לומר בחוסר כל עברתי את הירדן,
ועתה הייתי לשני מחנות. וכיצד יעיד
המקל על חוסר כל.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח,
יבואר בשני אופנים, על דרך האפשר.

הא' שהיה זה המקל אשר ממנו
התעשר בשקתות המים עת הציב מקל
לוז וערמון בעת בא הצאן לשתות. לכן
מזכיר חסדי המקום שיצא עם מקלו
בלבד, וממנו תוצאות נסים ונפלאות
שעשה עמו הבורא ית'.

לעומקו של מקרא וישלה

לא מוזכר המקל כלל, רק באמרו פִּי
בְּמַקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה
הִיָּיתִי לְשָׁנֵי מַחְזָוֹת.

הַצִּילֵנִי גַּם מִיַּד אֲחֵי מִיַּד עֲשׂוֹן כִּי-
יָרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פֶּן-יָבֹוא וְהַפְּנִי אִם
עַל-בְּנֵימִים (לב, יב')

אִם עַל-בְּנֵימִים. רצה לעורר רחמיו של
מקום והזכיר שילוח הקן. אלא
שהאומר עַד קֵן צַפּוֹר יִגִּיעוּ רַחֲמֵיךָ
מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ. [ולאומר כי למסקנת
הגמרא שם מדובר בשליח ציבור, היה
יעקב כאן בתפילתו כשליח ציבור]
ולכן הזכיר ברמז אִם עַל-בְּנֵימִים.

וְעוֹד עַל דֶּרֶךְ הַצֵּאת, אומר יעקב
מדוע אזכיר עתה שילוח הקן, שהרי
אַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטֵיב עֲמָדָה, וגם
בשילוח הקן אמרת לַמַּעַן יֵיטֵב לְךָ
וְהֵאֲרַכְתָּ יָמִים.

וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטֵיב עֲמָדָה
וְשָׁמַתִּי אֶת-נִרְעָדְךָ כְּתוֹל הַיָּם אֲשֶׁר
לֹא-יִסָּפֵר מִרְבֵּב (לב, יג')

הזאת של עמלק, וְעַתָּה הִיָּיתִי לְשָׁנֵי
מַחְזָוֹת, ותרתי משמע: מחנות בשר
ודם ומחנות המלאכים. וכן תרתי
משמע לגבי המקל: בְּמַקְלִי עֲבַרְתִּי
ועל ידי מי ששמע קולי וְשָׁמַקְל לִי.

וְעוֹד יֵשׁ לֹמֵר לְעוֹמְקוֹ שֶׁל מַקְרָא
שֶׁהוּא הַמַּקְל בּוֹ הֵכָה בַלְעָם אֶת אֶתוֹנוֹ
בַּפֶּעַם הַשְּׁלִישִׁית. ככתוב: [בלק, במדבר,
כב, כו'] וַיִּחַר-אַף בַּלְעָם וַיִּךְ אֶת-הָאֶתוֹן
בַּמַּקְל, מֵאִי בַּמַּקְל בַּה"א הַיְדִיעָה,
שֶׁבַלְעָם הוּא לְבֹן כְּמוֹבָא בַּמְדַּרְשׁ
תַּנְחוּמָא, וְלִבְנֵי חֲמַד מֵיעֵקֵב אֶת מַקְלוֹ,
הוּא הַמַּקְל אֲשֶׁר אֶתוֹ עֲבַר יַעֲקֹב אֶת
הַיַּרְדֵּן וְאֲשֶׁר עַל יַד הַעֲשִׂירֹת הַקִּב"ה
בַּמְקָנָה רַב. וְאֵע"ג שֶׁכְּבֹר נִכְתָּב קוֹדֵם
לְכוּ שֶׁהֵכָה אֶת הָאֶתוֹן, לֹא נִכְתָּב בְּמֵה
הֵכָה אוֹתָהּ. שֶׁהָרִי הֵכָה אוֹתָהּ זֶה שֶׁלֹּשׁ
רַגְלִים, וְכֹל פֶּעַם הוֹסִיף עַל מַכְתּוֹ מֵכָה
רַבָּה: בַּפְּסוּק כַּג כְּתִיב: וַיִּךְ בַּלְעָם אֶת-
הָאֶתוֹן לְהַטֵּתָה הַיַּרְדֵּן, וְלֹא כְּתִב בְּמֵה
הֵכָה. וְלֹאֲחֵר מִכֵּן בַּפְּסוּק כֵּה כְּתִיב:
וַתִּלְתֵּן אֶת-רַגְלֵי בַלְעָם אֶל-הַקִּיר וַיִּסָּף
לְהַפְתָּהּ וְלֹא כְּתִב בְּמֵה הֵכָה, עַד אֲשֶׁר
בַּפְּסוּק כֹּז כְּתִיב: וַיִּךְ אֶת-הָאֶתוֹן
בַּמַּקְל. מֵאִי בַּמַּקְל בַּה"א הַיְדִיעָה,
וְהָרִי לֹא הוֹזְכָר הַמַּקְל לַפְּנֵי כֵן. אֵלָּא
הוּא הַמַּקְל הַיְדוּעַ שֶׁלִּקַּח בַּלְעָם הוּא
לְבֹן, מֵיעֵקֵב. שֶׁכֵּן כְּשֶׁחֲזַר יַעֲקֹב מִלְּבֹן

לעומקו של מקרא וישלה

ברכת אברהם שהיא ככוכבי השמים. והלא ככוכבי השמים ברכה מעולה ממנה. שהיא מראה גם על ברכה רוחנית.

אלא כך אמר יעקב אבינו לפני הקב"ה, בדרך של "אל תקרי": אל תקרי **כחול** אלא **פחיל**. כחומה. (וכאיכה ב, ח'). כחומת הים, ככתוב **והמים להם חומה מימינם ומשמאלם**. שאגן עליהם כחומה, מימינם ומשמאלם. גם במידת **החסד** שהיא מימינם, וגם במידת **הגבורה** שהיא משמאלם.

וזו טענת יעקב אבינו. שאם יבוא עשו והכני אם על בנים, כיצד תהיה לבנים חומה בעברם את הים? לזה אמר אשר לא **יספר** מרב. אל תקרא **יספר** אלא **יספר**. שאי אפשר יהיה **לספר** את כל הנסים מתוך שרבים הם, והניסים שעל הים יתחילו **לספרם** מהנסים **שעתה עושה עמדי עכשיו**. וזה שסדרו חז"ל בהגדה של פסח לומר **מארמי אובד אבי וירד מצרימה**, שאם לא הצלתני מיד לבן ומיד עשו כיצד יאמרו נסים שעל הים.

ושמתי את-זרעך כחול הים. פירש רש"י, והיכן אמר לו כן, והלא לא אמר לו אלא (בראשית ויצא, כח, יד.) **והיה זרעך כעפר הארץ**, אלא שאמר לו (שם, פסוק טו'), **כי לא אעזבך עד אשר אם-עשיתי את אשר-דברתי לך**, ופירש רש"י שם: **דברתי לך**. לצרכך ועליך, מה **שהבטחתי לאברהם** על זרעו, **לך הבטחתי** ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא כי ביצחק, ולא כל יצחק, וכן כל לי, ולך, ולו, ולהם, הסמוכים אצל דבור, משמשים לשון על, וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן. עכ"ל רש"י.

ופירושו הוא כעין חיסורא מחסרי והכי יש למימר: **כי לא אעזבך יעקב עד אשר אם-עשיתי לך**, את אשר דברתי לאברהם **אביך**, ומה שדברתי לאברהם אביך - הוא לך ובשבילך! ולאברהם אמר [ורא, כב, יז] **כי ברך אברך ותרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים**.

ומעתה לא נותר אלא ליתן טעם מדוע נקט יעקב בחצי השני של ברכת אברהם. **וכחול אשר על שפת הים**, ולא הזכיר את החצי הראשון של

לעומקו של מקרא וישלה

עמך נעשה כאומר לו: [לב,י] **ואיטיבה עמך, היטב איטיב עמך.**

**עזים מאתים ותנשים עשרים
רחלים מאתים ואילים עשרים.
גמלים מיניקות ובניהם שלשים
פרות ארבעים ופרים עשרה אתנת
עשרים ועזים עשרה (לב, טו-טז).**

יש ליתן טעם במספרים אלו, שהרי
ודאי היתה לו בזה כוונה סמויה.

ולעומקו של מקרא יש לומר שכך
הוא החשבון: עזים מאתים ותישים
עשרים. הרי הם ר"ך. רחלים
מאתים ואילים עשרים. הרי גם הם
ר"ך. והיינו רך רך. ששלחם אליו כדי
לרככו.

ועוד שלח אליו, גמלים שלשים הרי
ל', פרות ארבעים הרי מ', ופרים
עשרה הרי י', יחד הרי הם למ"י. כדי
לעוררו לשאול למי-אתה ואנה תלך
ולמי אתה לפניה. (לב,יח)

ועוד שלח אליו, אתנת עשרים הרי
כ', ועירים עשרה הרי י', יחד כ"י.
והיינו שיאמרו לו כ"י-אמר אכפרה פניו

ושמא יש לומר עוד, שכוונת הכתוב
בזה גם למחלוקת כביכול בין ר"א ר"ע
ור"י הגלילי, כמה נסים היו על הים,
שחד אמר חמישים וחד אמר מאתים
וחד אמר חמישים ומאתים, ולא פליגי
אלא כמוסיף והולך זה על גבי זה
והיינו לא יספר מרב, וקרי ביה לא
יספר מרב. שעוד יעצמו וירבו מן
הנסים שאתה עושה עמדי.

וְאָמַר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אֲבָרְכֶם וְאֵלֹהֵי
אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֵמֶר אֵלַי שׁוּב
לְאַרְצְךָ וְלְמִוְלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה
עִמָּךְ: [לב,י], וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב
אֵיטִיב עִמָּךְ [לב,יג]

ויש לשאול, והרי לא מצינו שאמר
לו אלו המלים: **ואיטיבה עמך, היטב
איטיב עמך.**

אלא כוונתו של יעקב למה שהבטיחו
הקב"ה וְאֵתְנָה עִמָּךְ: [ויצא, לא,ג]
וְאָמַר יְהוָה אֶל-יַעֲקֹב שׁוּב אֶל-אֶרֶץ
אֲבוֹתֶיךָ וְלְמִוְלַדְתְּךָ וְאֵתְנָה עִמָּךְ.
שמידת אֵתְנָה היא מידת האצילות,
גבוה מעל גבוה, ממנה שפע כל
ההטבות שבעולם. ובאמרו וְאֵתְנָה

לעומקו של מקרא וישלה

ומובא בחז"ל שאין להשתמש במעשה נסים כמובא בתענית כד: ואם תאמר, הרי יעקב השתמש, וי"ל בשאינו צריך לזה, וכדפירש"י שם: ובמה **דאפשר** להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון.

ומשמע מכאן שלכלל האנשים שאינם מיוחדים במידותיהם ובדרגת רוחניותם, ובמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון, אבל ליעקב אבינו שהוא איש תם, האדם השלם במידותיו שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, בודאי נכון הוא שישתמש במעשה נסים שהועידו לו מן השמים.

ומה גם שהשקיע במעשה הנסים הזה מיטב **שנותיו ומרצו וכוחותיו**, בודאי לו יאה ולו נאה להשתמש בהם. אבל אין ראוי ליתן ממעשה נסים כלל לאנשים **שטומאתם אוינותם** בכלל, ולעשו ואנשיו בפרט.

או פלף לדרך זו, שלא שלח לעשו כבשים, באשר כנסת ישראל נמשלה לצאן, **שְׁנַאֲמַר: שֶׁה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל** (ירמיה ג, יז). ולא רצה ליתן לעשו כל שליטה אפילו במה **שנמשל** לכנסת ישראל.

בַּמִּנְחָה הַהִלְכֶת לַפְּנֵי וְאַחֲרֵי-כֵן אַרְגָּהּ
פְּנֵיו אוֹלְי יִשָּׂא פְּנֵי (לב, כא').

וכולם יחד הם חמש מאות וחמישים במספר. גימ' **תק"ן**. שבזה תקן עצמו מיראתו מעשו, והן גם אותיות **נת"ק**. שבזה **נתק** עצמו מאימת עשו. ולמד זאת מזקנו אברהם בהציבו את שבע כבשות הצאן **לבדהן**, בכרתו ברית עם אבימלך. וכמבואר בלעומקו של מקרא לפרשת וירא (כא, כח) **וַיֵּצֵב אַבְרָהָם אֶת-שְׁבַע כְּבָשׂוֹת הַצֹּאן לְבִדְהָן מֵאֵי לְבִדְהָן**, רמז לו **הן לבד. הן עם לבדד** ישכון ובגויים לא יתחשב.

גם כאן רמז יעקב לעשו, ושלה לו צאן ובקר כמנין **נתק**. שבזה **מתנתק** הוא ממנו. ובתוספת **הא'** של **אלופו** של עולם שהבטיחו להיות עמו, הן אותיות **קנא"ת**. שבזה **תקן** גם את **קנאת** אחיו. ובזה **נתק** הקב"ה את עשו מעליו. וכנאמר בהפטרה בעובדיה **וְנִכְרַת לְעוֹלָם**.

ובשימת לב, יש לשאול מדוע לא שלח לו כבשים כלל ועיקר. ושמא יש לומר שהכבשים של יעקב שנאמר בהם ויפרץ לרוב, היו **מעשי נסים** על ידי המלאכים.

לעומקו של מקרא וישלה

וַיִּקְרָא | בְּלִילָהּ הוּא וַיִּקְחָ אֶת-שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת-שְׁתֵּי שַׁפְחֹתָיו וְאֶת-אֶחָד עֶשְׂרֵי יְלָדָיו וַיַּעֲבֵר אֶת מַעֲבַר יַבֵּק: וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֵרֵם אֶת-הַנַּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת-אֲשֵׁר-לוֹ: (לב, כג'-כד)

מפרש הרמב"ן: אין מוקדם ומאוחר בפסוק הזה להצלה אבל אמר שאסף נשיו ושפחותיו וילדיו אל שפת הנחל ועבר הוא לבדו את מעבר יבוק לראות אם גבהו המים ושב ולקחם עמו כולם כאחד ויעבירם את הנחל ואחרי כן ויעבר את אשר לו מקנהו ורכושו.

כלומר: אע"פ שנראה לכאורה מהפסוק שהעבירם בזה הסדר: נשיו, שפחותיו, ילדיו והוא עצמו, מכל מקום הסדר בפסוק לא מראה על סדר ההצלה.

אלא בתחילה קיים בעצמו וַיַּעֲבֵר אֶת מַעֲבַר יַבֵּק, לידע אם לא יגיעו מים עד נפש.

אח"כ קיים ההצלה במשפחתו וברכושו - כולם כאחד, ככתוב וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֵרֵם אֶת-הַנַּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת-אֲשֵׁר-לוֹ.

ולבסוף חזר לקחת פכים קטנים.

וַיִּצַו אֶת-הָרְאשֹׁן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּשְׁךָ עֲשֹׂו אָחִי וּשְׂאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי-אַתָּה וְאָנֹכָה תֵּלֶךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ (לב, יח')

ולְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ. זאת שאלתו כביכול של עשו. ורש"י מסביר לפשוטו של מקרא, את האות ל' בתחילת התיבה לְמִי, שהיא כמו של. של מי אלה לפניך. ולכך הביא רש"י שני מקומות נוספים בהם הל' בתחילת התיבה משמשת במקום שָׁל.

הא' בדברי לבן "וכל אשר אתה רואה לי הוא", כלומר שלי הוא.

הב' בדברי דוד המלך בתהלים "לה' הארץ ומלואה", כלומר של ה' הארץ ומלואה.

ולעומקו של מקרא מהדוגמאות של רש"י, נראה בעליל מה בין לבן, עֲשֹׂו ויעקב:

לבן אומר: שלי הוא,

עשו שואל: של מי הוא,

ויעקב אומר: הכל שלו הוא, וכדברי דוד המלך, לה' הארץ ומלואה.

לעומקו של מקרא וישלה

חכמה בינה דעת, [או לחילופין כתר חכמה בינה, והדעת נכללת בהם], **הם יחד עשר ספירות הק' וסימנך: יב"ק** ראשי תיבות: יחוד ברכה קדושה, שהם כנגד כתר חכמה בינה [והדעת נכללת בהם] כנ"ל.

וכעין זה נמצא בזהר חדש תיקונא קדמאה: דאיהו **פְּתַר עֲלִיוֹן**. ואלין אנון ל'חוד ב'רְכָה ק'דְשָה דְבָהוֹן ל'עֲנָנו ב'יֹום ק'רְאָנו. דאנון ראשי תבין דעליהו אַתְמַר (בראשית לב) וַיַּעֲבֹר אֶת מִעְבַּר יַב"ק.

הוא השם הק' יב"ק אשר כלולים בו כמה וכמה שמות ה', והוא גימטריה אהי"ה, הוי"ה, **אדנ"י**, וכן גימטריה הוי"ה אלהי"ם, כמובא בספרים הק'. **וזוה** שאמר **נִינְקָם | בְּלִילָה הוּא** (לב, כג). שאין ת"ל הוא. ומה תלמוד לומר הוא. אלא הכוונה להקב"ה שהיה עוזרו כל אותו הלילה, והוא הנקרא בשם הו"א, כמובא בשערי אורה שהוא **שם הרחמים העליונים**.

ומובא בשרשי השמות להרמ"ז, שיכוון בזה השם יב"ק באומרו יענך י'הו"ה ביום צרה, ר"ת יב"ק, [צ' של צרה ו-י' של שם ה', הרי ק'] וכן באומרו יעננו ביום קראנו, ר"ת

שנאמר **וַיִּנְתֵּר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ**, וכדעת זקנים מבעלי התוס' אל תקרי לבדו אלא לכדו. **ובשימות לב** יש לומר שעבר את הנחל ז' פעמים. **כיצד:**

פעמיים בעברו לבד הלוך חזור, [לראות אם יוכלו לעבור] שנאמר **וַיַּעֲבֹר אֶת מִעְבַּר יַב"ק**.

עוד פעמיים בהעבירו את משפחתו, שנאמר **וַיִּקַּח אֶת-שְׁתֵּי נַשְׁוֹ וְאֶת-שְׁתֵּי שַׁפְחֹתָיו וְאֶת-אֶחָד עֶשְׂרִי יְלָדָיו** [הלוך, וחזור - לקחת את רכשו].

עוד פעמיים בהעבירו את רכשו, שנאמר **וַיַּעֲבֹר אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ בַּהֲלוֹךְ**, ובחזרו לפכים קטנים, שנאמר **וַיִּנְתֵּר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ**.

ועוד פעם אחת כשעבר עם הפכים קטנים לאחר שְׁשָׁר עם המלאך. **נמצא שעבר** את מעבר יבן **שבע פעמים**.

ועל דרך הסוד, ז' פעמים שעבר את מעבר יבן הם כנגד ז' ספירות הק': חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות. **ועוד ג'** אותיות יב"ק שהם כנגד ג' ספירות עליונות:

לעומקו של מקרא וישלה

דרשת

לְבָדוּ - לְכַדוּ

**וַיִּוְתַר יַעֲקֹב לְבָדוּ וַיֵּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ
עַד עֲלֹת הַשָּׁמֶר (לב, כה')**

לְבָדוּ. בחינת יעקב היא בחינה של **לְבָדוּ.** שהוא **לְבָדוּ** מבין האבות שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, והוא **לְבָדוּ** הממזג בין אברהם ויצחק כתפארת הממזגת בין החסד והגבורה.

וכן תרמוזו הפרשה למידת הלבדו של יעקב אבינו:

באומרו במקלי עברתי את הירדן הזה תרגם אונקלוס **יחידי.** והוא לך בלילה **הוא. הוא לבדו.** ויותר יעקב **לְבָדוּ.** כאומה המשולה לכבשה בין שבעים הזאבים. שרק הקב"ה עוזרם. וכן נאמר **הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב,** ולכן נקרא **בדד עין יעקב.**

ועל דרך הסוד, המילה **לְבָדוּ** **בגימטריה מ"ב.** כנגד שם **מ"ב** הק' עליו מיוסד **אנא בכח.** שרק כלפי הגויים הוא נקרא **לְבָדוּ,** אך אינו **לְבָדוּ** אלא הקב"ה עוזרו, ולכן **לְבָדוּ** נקרא

יב"ק. והוא השם המסוגל **לישועה** ו**גאולה,** לעבור **בנח"ל** העליון שהוא ראשי תיבות: **נוצר חסד לאלפים,** על ידי שמוסר עצמו לה' לעבור **בנח"ל** התחתון שהוא ראשי תיבות: **נפשנו חכתה לה'.** כמובא באוהב ישראל מאפסא.

ונראה לומר עוד על דרך הצח, **מעב"ר יב"ק** הם אותיות **יעקב"ב** **מב"ר** שהם ראשי תיבות: **יעקב מעשה בראשית,** לומר לך כשם שאברהם כלול במעשה בראשית שנאמר **בְּהַבְרָאָם,** הם אותיות **באברהם,** כן **יעקב** כלול **במעשה בראשית,** ונרמז **במעב"ר יב"ק.** ומתוך כך כלול גם **יצחק** עמהם, **וכנרמז** במשנה בפרקי אבות: (א, ב') **שְׁמֵעוֹן הַצַּדִּיק הֵיזָה מְשִׁיבֵי כְנָסֶת הַגְּדוּלָה.** הוא הֵזָה אוֹמֵר, **עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוֹת תְּסָדִים,** גְּמִילוֹת תְּסָדִים היינו אברהם, **הָעֲבוּדָה** היינו יצחק שנעקד על גבי המזבח, **עַל הַתּוֹרָה** היינו יעקב, שהוא התפארת ומידת האמת היא התורה הק'. **ויחד הם מעמידי העולם אשר כלול מהויותם.**

לעומקו של מקרא וישלה

קטנים, אע"פ שאמרו ת"ח לא ילך לבדו בלילה [חולין צא], **כי עקבו של עשו בידו**. ולכן דרשו **לבדו לבדו**.

וייש לשאול, מה שדרשו ביה פכין, ומיעוט רבים שנים, הרי היה ראוי לדרוש ביה פך אחד, שנאמר **לבדו - לבדו**. ומאי פכין לשון רבים.

ולעומקו של מקרא יש לומר שאמנם היו **שנים**, שני כדים. ומשום חשיבות תוכנם מסר נפשו עליהם. **בכד האחד** היה טל של תחיית המתים, אשר ברכו אביו יצחק, **מטל השמים**, וכמובא בזה"ק:

(בדף פ"ג ע"א): **והאכלתיך נחלת יעקב אביך**. פמה דקתיב, (בראשית כז) **וימת לך האלהים מטל השמים וגו'**, ובכ"ה **בברכתא, דזמינין בנאי דיעקב, לאחיא ביהוא טלא לזמנא דאתי, דקתיב וימת לך האלהים**. לך ולא לאחרא. **מטל השמים, דביה זמינין מתיא לאחיא לזמנא דאתי**.

ובכד השני היה שמן זית זך שירד אליו מן השמים, ממנו יצק על המזבח שהקים, וכפי שמובא במדרש רבה ויצא פרשה סט: **ויצק שמן על ראשה**

בשם מ"ב. כי לולא הקב"ה עוזרו בשם מ"ב לא היה יכול להיוותר. לכן **וינתר יעקב לבדו**.

ועל דרך הדרש, **וינתר יעקב לבדו**. אמר רבי אלעזר שנסתייר על פכין קטנים [חולין צא].

נהנינן ביה, היכן ירמוז הפסוק לדרשה זו שנסתייר על פכין קטנים. ובדעת זקנים מבעלי התוספות אמרו אל תקרי **לבדו** אלא **לבדו**. **ועדיין יש ליתן טעם בחילוף הב' והכ'**, עד כדי שיאמרו אל תקרי.

ובשימת לב, מצינו בכמה דרשות חז"ל שהחליפו האות ב' באות כ' בהיותן דומות. וכפי שיתבאר בסמוך, בעיקר היכא דיש שייכות לחילופין.

וינראה למענין, כי ההבדל בין ב' לכ' שבאות ב' יש עקב קטן, אשר לא תימצא בכ'.

ואשר על כן על דרך הצח ולעומקו של מקרא נאמר, העקב שתפש יעקב בעשו מיום היולדו היא העקב שבאות ב' במילה לבדו. ולכן לא חשש לחזור **לבדו לבדו**, לפכין

לעומקו של מקרא וישלה

ואשר על כן דרשו בו לבדו-לכדו, כי שני הכדים גם יחד שנחשבו בעיני כל כ"פכים קטנים", נקראו כדו של יעקב שמסר נפשו על כל אחד מהם, ואף על פי שלכאורה קטנים הם ונראים כבלתי חשובים, הרי כמכילים הם הררים התלויים בשערה, טל תחיית המתים ושמן זית זך למנורה, בהם בני יעקב תלואים למשובתם עד עת בא גואל במהרה לגאלם.

ועוד לענין חילוף האותיות של ב' וכו':

בזה תואר פינת יקרת בדרשת חז"ל
עלומה.
שכן הגמרא במסכת ברכות דף ז': דורשת [לענין קביעות מקום לתורה ותפילה] את הפסוק {שמואל ב ז-י} ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתי ושכן תחתיו ולא ירגז עוד, ולא יסיפו בני-עולה לענותו פאשר בראשונה.

ושואל על כך רב הונא, מדוע כאן כתוב לענותו ובדברי הימים א י"ז, ט' כתוב אותו פסוק, בשינוי אחד בלבד, במקום לענותו כתוב לכלתו.

ועל כך הוא עונה: בתחלה לענותו ולבסוף לכלתו. וכפי שהיה במצרים,

(בראשית כח, יח), וישפע לו מן השמים כמלא פי הפך.

ולעומקו של מקרא יאמר, וממנו נשתייר למנורה הטהורה, וממנו נשתייר לנס חנוכה. ומה שאמר לכהן בלשון יחיד כי הם היינו הך. כפי שאמרו שנס חנוכה נצחי הוא ולא יבטל עולמית ואף גם בעת תחיית המתים.

או כלך לדרך זו: כל דבר שבא במסירות נפש נקרא על שמו של מוסר נפשו.

ולכן הכד של טל תחיית המתים נקרא על שם יעקב, שמסר נפשו שלא יפול ביד עשו הכופר בתחיית המתים, כפי שאמר עשו [כה,לב'] הנה אנכי הולך למות ולמה-גה לי בכרה, וכן הכד של השמן זית זך למנורה נקרא על שם יעקב שמסר נפשו על עבודת בית המקדש שלא יפול בידי עשו הרשע שכפר בעבודה כנאמר [כה,לד'] ויבז עשו את-הבכרה, וכפי שנדר יעקב [כה,כב'] והאבן הזאת אשר-שמתי למצבה יהיה בית אלקים וגו'.

לעומקו של מקרא וישלה

בלבד. ולכן אמנם כתוב בתחילה לענותו ולבסוף לבלתו, אלא שלפי רב הונא כוונת הפסוק לומר שבאמת מגמת פניו של עמלק בסופו של דבר היא לבלתו. רק הפסוק נקט בלישנא מעליא לבלתו כדי לא ליתן ח"ו פתחון פה לשטן לקטרג.

והם הם הדברים בפרשתנו.

באשר יכאב לעשו עד יומו האחרון תפישתו זו של יעקב בעקבו, לא יסתפק בלבלתו הנכתבת באות ב' עם העקב מאחוריה, אלא ישים מגמת פניו לבלתו, הנכתבת באות כ' ללא העקב מאחוריה, כדי שיוכל להיפטר מתפישת יעקב את עקבו.

ואמנם כן רצה לעשות כך בפגשו את אחיו, ולבלתו. אלא שנקוד על וישקוהו ודרשו ביה שנכמרו רחמיו באותה שעה, ולא נשכו אלא נשקו למרות שבידוע שעשו שונא ליעקב. כאן נשקו, ויבכו.

וייש ליתן טעם בבכיה זו. וי"ל שעשו בכה על כי לא עלתה בידו לכלותו, לא עתה ולא בימי בית המקדש השלישי, ויעקב בכה על שתי

כן ירצו הגויים לנהוג עמנו בכל הדורות. בתחילה שמים פניהם רק לענותנו, כאשר באמת תכלית מגמתם היא לבלותנו.

ויש לשאול, שהרי בשימת לב למעין הפסוק שעליו שאל רב הונא מדברי הימים, אינו כפי שהביא. ולא

כתוב שם לבלתו (בכ'), אלא לבלתו

(בכ'): ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיהו וישכן תחתיו ולא ירצו עוד ולא-יוסיפו בני-עולה לבלתו פאשר בראשונה.

ואם כן יש ליתן טעם מדוע שינה רב הונא מן הפסוק בדברי הימים ובמקום לבלותו אמר לבלתו, ועוד שגם ידרוש על כך דרשתו.

ויש להבין ההבדל בין לבלתו ובין לבלתו. ונראה בעליל כי לבלתו קשה יותר מלבלתו. שהרי סוף סוף יש כאן כליון. ובלבלתו עדיין יש תקוה להתחדשות.

ורב הונא בדרשו בתחלה לענותו ולבסוף לבלתו, ירד לסוף דעתו של עמלק. שכל רצונו של עמלק הוא לבלתו לעם ישראל, ולא יסתפק

לעומקו של מקרא וישלה

נסתרת האות בי"ת בלבן, כלומר
בחלק הלבן שבתוך ה פ.

(כמובא בלעומקו של מקרא לפרשת
תולדות על הפסוק "פדנה ארם").

ולשון ויבכו, הוא לשון ויפכו. מלשון
פכין קטנים, ומלשון הפיכה. שנהפך
לבבו של עשו לשעה קלה ובמקום
שרצה לנשכו נשקו בכל לבו.

וכן לדורות, בנס פורים נהפך החדש
אשר שושן היתה בו נבוכה, מגזירת
המן שהוא מזרעו של עשו, ונהפוך
הוא, והעיר שושן במקום נבוכה -
נהפוכה. ונהפך להם חדש אדר
לששון ולשמחה, בזכות הפכין
הקטנים שחזר עליהן יעקב. וזה סוד
שני הימים של פורים כנגד שני הפכין
קטנים שהציל יעקב לדורות.

וכן ירמזו ה"פכים קטנים" לעתיד
לבוא, עת יצאו מים חיים מפכים
מקדש הקדשים כמבואר בנבואת
יחזקאל [מ"ז,ב]: וְהָיָה מַיִם מִפְּכִים
מִן הַפְּתִיחַ הַמְּיָנִית, בב"א.

מקדשות שבידו של עשו ושאר
המשטינים שלמדו ממנו להחריבן.
ובזה לבלתו.

לכן נאמר ויִכְפּוּ. שכאן נפגשו הב'
והכ' יחדיו. הב' של לבלתו והכ' של
לבלתו.

שְׁעָשׂוּ לא יכול לבלתו ליעקב, ויעקב
לא יכול לבלתו לעשו בלתי ה' עוזרו.

ותחת אשר רצה לקיים ביעקב לבלתו
בכ' ולא יכול לו, הצליח שָׁרוּ על כל
פנים לגרום לכך שְׁתַּקַּע פ"ף נֶרְךְ
יעקב, ובזה קצת לבלתו לפי שעה.

ותחת אשר רצה יעקב לבלתו לעשו
ולא יכול לו, הצליח על כל פנים
לגרום לכך שעקבו של עשו היא
העקב הקטנה שבאות ב', תשאר בידו
של יעקב, כנאמר וידו אוחזת בעקב
עשו, אוחזת בהווה נצחי, עד עת יעלו
מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו
והיתה לה' המלוכה ואז יוכל גם
לבלתו, בב"א. והוא סוד ה"פכים
קטנים" שחזר עליהם יעקב.

ועוד על דרך הצח, ירמזון הפכים
לחילוף הב' והכ'. שכן בתוך האות פ

לעומקו של מקרא וישלה

וַיֵּאָבֶק אִישׁ עַמּוֹ. הוא עשו. ולעתיד לבוא, אם זכה הרי זה מיכאל בזכות אברהם, או גבריאל בזכות יצחק או נוריאל בזכות יעקב עצמו, או רפאל בזכות אדם הראשון.

וְאִי לִית לִיה זְכוּת ח"ו, אֲנִלִּי עַמִּיה ארבעה שהם: עֶזְרָא, מִשְׁחִית, אֶפְרָיִם, וְחִימָה, וַיִּצָּר הָרַע הוּא סְמָא"ל לְעִילָא מְנִיָּהוּ.

זה ששנה ר' יוסי הגלילי (ברכות סא עמ' ב') תניא רבי יוסי הגלילי אומר צדיקים יצר טוב שופטן רשעים יצר רע שופטן בינונים זה וזה שופטן.

ועל פי הנ"ל, יש לשאול, והרי יעקב אדם השלם שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, וזכה להיות איש תם יושב אהלים עוד בטרם צאתו מבטן אמו, ולא הוא הבינוני שהתכוון בו ר' יוסי הגלילי, ומה יש לסמא"ל לשופטו ולהיאבק עמו.

ולעומקו של מקרא יש לומר שלא יעקב נידון כאן אלא הבכורה שלקחה מעשו. שהיה זה מאבק על הבכורה, שבזה עדיין היה נחשב יעקב תלוי ועומד, כדלקמן:

דרשת

וַיֵּאָבֶק אִישׁ עַמּוֹ

תרגם אונקלוס וַיֵּאָבֶק וְאִשְׁתִּדֵּל גברא עמיה. והשתדלות זאת. היא לדורות, השתדלות באורייתא ובצלותא. שרק ע"י ההשתדלות ברוחניות אפשר לנצח את הגשמיות של עשו. רק ע"י ההשתדלות של הקל קול יעקב אפשר להתגבר על הידים ידי עשו. והשתדלות זו היא עד עלות השחר, עד גאולתם של ישראל הנמשלת לאילת השחר.

ועוד יש לעיין, באומרם וַיֵּאָבֶק אִישׁ עַמּוֹ, מי הוא האיש.

בזוה"ק מובא שהוא סמאל שרוז של עשו שבקש לקרבו.

ועוד מובא שם שהוא נוריאל או רפאל.

ובתנחומא (חדש) אות ז מובא שהוא מיכאל ובב"ר (ע"ח) מובא שהוא גבריאל.

ויש ליתן טעם בשינוי זהותו של האיש במדרשים השונים:

ומובא בזוה"ק פרשת בא דף מ"א עמ' ב' שמשחר ילדותו של יעקב, עוד בטרם צאתו מרחם אמו מתקיים בו

לעומקו של מקרא וישלה

אַלֶּהִים וְעַם-אֲנָשִׁים וְתוֹכֵל
(לב, כט')

**לֹא יַעֲקֹב יִאֶמֶר עוֹד שְׁמִי כִּי אִם-
יִשְׂרָאֵל** ואמרו בגמרא ברכות יג. לא
שיעקר יעקב ממקומו אלא ישראל
עיקר ויעקב טפל לו.

ויש לעיין היכן רמוז בפסוק ענין זה
שיעקב טפל ולא יעקר. **ויש לומר**
בדרך של סרסוהו ודרשהו, ואל תקרי.
אל תקרי **יִאֶמֶר לֹא** אלא **ויאמר לו**.
אל תקרי "לא" ב-'א' אלא "לו" ב-'ו'.
כלומר: אל תקרי **יִאֶמֶר לֹא יַעֲקֹב**
יִאֶמֶר עוֹד שְׁמִי, אלא כך תקרא:
יִאֶמֶר לו [ליעקב]: יַעֲקֹב יִאֶמֶר עוֹד
שְׁמִי. וכאילו כתוב **יִאֶמֶר עוֹד שמך**
יעקב. והיינו **שעוד הוא יאמר**
יעקב, ולא יעקר.

כִּי-שְׂרִיתָ עַם-אֱלֹהִים וְעַם-אֲנָשִׁים
וְתוֹכֵל. (לב, כט')

לכאורה יש כאן נתינת טעם, מדוע
יקרא ישראל, **כִּי-שְׂרִיתָ**.
ויש לשאול, והרי לקמן (לה, י')
הקב"ה קוראו ישראל בלא נתינת

על דרך הצח, ולעומקו של מקרא,
הכ"ף של התיבה **יר"ך** נקעה, ונשאר
י"ר שהם **רד"ו** שנה. ועל ידי נגיעת
המלאך בגיד הנשה, הומתקו הדינים,
ושרו של עשו נתרצה, והופחת
שיעבודם של כל **יוצאי ירך יעקב**
במצרים מארבע מאות שנה (כפשט
הכתוב) למאתים ועשר שנה. והומתק
כאמור והופחת והועמד על ר"י
שנה, בזכות ותקע כף ירך יעקב.

ונרמז חשבון זה **בכ"ף** הירך. על
דרך מילוי האותיות. כיצד. **כ"ף** בגימ'
ק. ומילוי כף הוא **קא** כיצד: **ף** מילוי
של **כ**, ו**א** מילוי של **פ"א**, כזה:
(**כ"ף**) **קא**: יחד: **קפ"א**.

האות א' בגימטריה קטנה הוא **י'** יוצא
איכוא **שקפ"א** הוא למעשה **קפ"י**
שהוא **ק"ץ**. וכשנקעה **כ"ף** הירך,
נקעו **ק"ץ** שנים מארבע מאות שנה,
והועמדו על **רד"ו** שנה בלבד. הרי
כשנקעה **כ"ף** **יר"ך** יעקב, נרמז בזה
ק"ץ גלות מצרים.

יִאֶמֶר לֹא יַעֲקֹב יִאֶמֶר עוֹד שְׁמִי
כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל כִּי-שְׂרִיתָ עַם-

לעומקו של מקרא וישלה

וכמו שאמרו (ברכות ז): שְׁמָא
גְרִימ. שם האדם גורם לו את מפעלות
חייו. וכשם ששמו יעקב וישראל כן
יהפוך ה' את העקב למישור עד
גאולתם של ישראל בב"א.

וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה נָא
שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לְמַה זֶה תִּשְׁאַל לְשְׁמִי
וַיַּבְרֶךְ אֹתוֹ שֵׁם (לב, ל')

יש לשאול מכח מה שאל יעקב את
שם המלאך. וי"ל, שעל ידי נגיעת
המלאך בו בהאבקו עמו, ניתן רשות
ליעקב לשאול לשמו של המלאך.
ונרמז זה בשאלתו של יעקב. הַגִּידָה-
נָא שְׁמֶךָ הוא נוטריקון הגיד הנשה.
הגידהנא"שמד.

וַיֹּאמֶר לְמַה זֶה תִּשְׁאַל לְשְׁמִי.
לכאורה נראה כי המלאך לא עונה
לשאלתו. ודבר תמוה הוא, שיעקב
אשר שולט בעולם המלאכים (כמובא
בריש פרשת ויצא), לא ישיבנו
המלאך. ועוד, שדמותו של יעקב

טעם וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב
לא-יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם-
יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ
יִשְׂרָאֵל, ועוד שהוא שם נצחי ולא
עראי עקב מאורע כפי שנקרא יעקב
עקב אחיזתו בעקב, ומדוע צריך נתינת
טעם "כִּי-שְׁרִיתָ" שאמר המלאך.

ועל דרך הלשון, יש לומר שהמילה
"כי" תשמש בארבע לשונות,
כפירוש רש"י בתענית ט. וז"ל: כי
משמש ארבע לשונות אי דלמא אלא
דהא. כל מקום שצריך לדרוש כי בין
לענין דרשה בין למשמעות המקרא
תוכל לשנותו באחד מהני ארבע
לשונות, דלשון כי משמע בכלום, וכן:
וְכַד וְגַרְם וְאָרִי בכלל הני ד' הן.
ואשר על כן על פי רש"י הנ"ל,
אפשר להסביר "כִּי-שְׁרִיתָ"
במשמעות של וְכַד שְׁרִיתָ, שפירושו:
וכאשר, וכשם ש..

וכך יפורשו דברי המלאך: עתיד אתה
להיקרא ישראל, וכשם ששרית עם
אלהים ואנשים ותוכל, כן תוכל נגד
כל אומות העולם בכל הדורות, ולא
יוכלו לך.

לעומקו של מקרא וישלה

לא היתה ידועה לו שליחותו. וזאת היתה שאלתו, **הגידה נא שם שליחותך**. ויאמר: **למה זה**. זה שם שליחותי, לברר התמיהות כנ"ל.

לְמָה זֶה אֲמַצָּא-חַן בְּעֵינַי אֲדֹנָי (לג,טו)
למה זה אמצא חן. לכאורה קשה, שהרי כל פעולותיו עשה יעקב למצוא חן, ואיך ישאל למה זה אמצא חן. ועל כרחק אין זה הפשוט.

אלא כרש"י, שחילק את דברי יעקב לשניים: הראשון **לְמָה זֶה**, ובחלק השני הוא מבקש: **אֲמַצָּא-חַן בְּעֵינַי אֲדֹנָי**. וזה לשונו: למה זה תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה. **אֲמַצָּא-חַן בְּעֵינַי אֲדֹנָי**. ולא תשלם לי עתה שום גמול.

ועל דרך הצח, כן יעידו הטעמים. **לְמָה זֶה** מוטעמות בפני עצמן, **אֲמַצָּא-חַן בְּעֵינַי אֲדֹנָי** מוטעמות בפני עצמן.

ולעומקו של מקרא יאמר כנ"ל, שיעקב קרא למלאך מיכאל המכונה בשם למה זה, שיתן לו מציאת חן בעיני עשו. שעשו מבקש שילכו יחדיו,

חקוקה בכסא הכבוד. כיצד לא יענה לו המלאך. **ולעומקו של מקרא נראה לומר** ששמו של המלאך הוא כפי שענה לו המלאך: **לְמָה זֶה**.

והרי ביאור הדברים: יעקב שאל למלאך מה כינויו, שלפי שליחותם הם נקראים, ורצה לדעת את שליחותו. ואכן, עונה לו המלאך ואומר לו **לְמָה זֶה**. זה כינויי. וזה שליחותי. אמנם, הופעתי כשָׂרוֹ של עשו, אך גם נשלחתי לסדר את כל התמיהות שִׁבְחַיִּים. כמו "אם כן למה זה אנכי", למה זה לי בכורה, למה זה אמצא חן בעיני אדוני. שנשלחתי לרצות את עשו כדי שתמצא חן בעיניו. ואמנם אני בלבוש של סמא"ל, אך דע לך שאני מיכאל שר ישראל. וזה שאמר הכתוב (דברים לג,כו') **אֵין פֶּאֶל יִשְׂרָאֵל**. והוא תשובה לכל השואל מי כאל ישורון. אליו אני נשלח לומר לו **אֵין פֶּאֶל יִשְׂרָאֵל יבוא מיכאל ויאמר אין כאל ישורון**. שנשלחתי לישר את כל התמיהות שיש לעדת ישורון.

ואשר על כן, על פי כל הנ"ל, יש לומר שיעקב המלומד במלאכים ושולחם ככל אשר יחפוץ, מלאך זה

לעומקו של מקרא וישלה

צבאות. ונרמזו הדברים ב **שְׁלֹם עֵיר** **שְׁפָם**, שהושלם שם כבוד מלכותו לאחר שהשתדל עם המלאך עיר וקדיש ונהיה שלם כמוהו, לקדש שם כבוד מלכותו.

נִימֵן אֶת-פְּנֵי הָעֵיר. ויחן לשון **חנינה**. שידע יעקב כי שכם היא מקום מועד לפורענות, ולכן התחנן פני ה"עיר וקדיש" המלאך הגואל אותו מכל רע, שישמרהו. ואשר על כן קנה את המקום במאה קשיטה. והוא לשון **קֹשֶׁט ואמת**, וכן יורה **מאת** כסף של **מאה קשיטה**, שהוא ענין של **אמת**. וקשיטה הוא גם לשון קושט ואמת. ויאה המקום ליעקב שנאמר בו תתן אמת ליעקב.

ומה היא החנינה שחננו המלאך עיר וקדיש. **שְׁמֵדִינָה תצא** אסנת, וממנה מנשה ואפרים עליו נאמר הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים. שהיה משתעשע שעשועים בתורה עם זקנו יעקב.

ויעקב צריך לסרב לו, לכן קרא **למלאך הממונה על התמיהות שיישר את העקב למישור**, לקבל התנצלותו כביכול של יעקב שאינו הולך עם עשו לדרכו, ושתהיה לו מציאת חן לפניו. ולכן השתמש במלאך מיכאל כדי לא להטריח את הקב"ה במקום שמלאך יכול לעשות שליחותו.

וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ
שְׁעִירָה (לג,טז)

וַיֵּשֶׁב לְדַרְכּוֹ. שלא קבל שום רושם והארה מהצדיק. ושב לדרכו הרעה אשר הלך בה עד הנה. והוא שאמר שעירה. לְשֵׁם שייכותו. עם השעירים, על פני השדה.

וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלֹם עֵיר שְׁפָם (לג,יח)
שְׁפָם, ר"ת **שְׁלֹם** כבוד מלכותו, כמובא באוהב ישראל מאפסא. **עֵיר** הוא מלאך בבחינת עירין קדישין. **שהיה כאחד המלאכים**. **שְׁלֹם**, שהגיע לדרגת שלימות בעבודת ה' וביראתו, לאחר שעשה קידוש השם, כמלאך ה'

לעומקו של מקרא וישלה

וסמיד ליה

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל-
אָשֶׁר עִמּוֹ הִסְרוּ אֶת-אֱלֹהֵי הַנֹּכַח
אָשֶׁר בְּתַכְכֶּם וְהִטְהַרוּ וְהִחְלִיפוּ
שְׁמֹלֹתֵיכֶם (לה, ב').

וייש לשאול, לכאורה לא מצאנו
בדברי הקב"ה ליעקב להסיר אלהי
הנכר. ומנין ידע יעקב לומר להם זאת.
וי"ל כי יעקב הבין זאת מדברי
הקב"ה, שפנה אליו בלשון יחיד ולא
כלל כל שבטי יה עמו. קום עליה.
אתה ראוי לקום ולעלות ואין כולם
ראויים לקום ולעלות. לזה אמר יעקב
הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם,
והטהרו והחליפו שמלותיכם, ואחרי כן
ונקומה ונעלה בית-אל (לה, ג').

ועדין יש לשאול, מנין ידע כי לא
ראויים משום אלהי הנכר, אולי אינם
ראויים משום דברים אחרים, ויש
לומר מזה שאמר לו הקב"ה לאל
הנראה אליך. שהיה צריך לומר ועשה
לי שם מזבח. מאי לאל. מכאן הבין
שכוונתו שישובו למידת האלקות.

וַיַּעֲקֹב שְׁמַע פִּי טַמְאָ אֶת-דֵּינָה בְּתוֹ
וּבְנֵיו הָיוּ אֶת-מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה
וְהִחְרַשׁ יַעֲקֹב עַד-בָּאָם. (לד, ה')

וַיַּעֲקֹב שְׁמַע פִּי טַמְאָ אֶת-דֵּינָה בְּתוֹ
ואינו מפורש כיצד שמע. ושמא י"ל כי
המלאכים הנקראים ווו הבח הם
שגילו לו, הם השמות הקדושים מע"ב
שמות של ויסע ויבא ויט, והם רמוזים
במעשה שכם. ויקח אמה וישכב אמה
ויענה. ויקח וישכב ויענה ר"ת ווו,
וסופי תיבות: בסדר הפוך הבת.

וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו (לד, יט')

מאי נכבד. כבד. כבד בתאוותיו. והוא
הסטרא אחרא והקליפות הנאחזות
בראשי תיבות שכ"ם שהם שם כבוד
מלכותו. ולכן היה קידוש השם בסילוק
הקליפות על ידי חרב פיפיות בידם.

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל-יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה
בֵּית-אֵל וְשֹׁב-שָׁם וַעֲשֵׂה-שָׁם
מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנֹּרָאָה אֲלֵיךָ בְּבָרְחֶךָ
מִפְּנֵי עֲשׂוּ אֶתִיקָה (לה, א')

לעומקו של מקרא וישלה

שנאמר **וַתִּמַּת דְּבַרְהַ מִיִּנְקַת רַבֵּקָה וַתִּקְבֹּר וְגו'.** אמנם, בדרך הפשט **וַתִּקְבֹּר** קאי **אמינקת רבקה.** אך האגדה תוציא מן הפשט לומר, **וַתִּמַּת דְּבַרְהַ מִיִּנְקַת רַבֵּקָה וַתִּקְבֹּר מִתַּחַת לְבַיִת-אֵל.** וכאומר **רַבֵּקָה וַתִּקְבֹּר.**

וַתִּמַּת דְּבַרְהַ מִיִּנְקַת רַבֵּקָה וַתִּקְבֹּר מִתַּחַת לְבַיִת-אֵל תַּחַת הָאֱלֹוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹוֹן בְּכוֹת (לה, ח')

פירש רש"י מתחת לבית אל. העיר יושבת בהר, ונקברה ברגלי ההר: תחת האלון. בשיפולי מישרא, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר, והקבורה מלמטה, ומישור של בית אל היו קורין לו אלון. **ואגדה (ב"ר פא, ה), נתבשר שם באבל שני,** שהוגד לו על אמו שמתה.

ובפרשת חיי שרה (בראשית, לה, ח'), הובאו דברי הרמב"ן **שבני חת** קברו את רבקה. כי יעקב בדרך, ויצחק סגי נהור, ועשו שנא לאמו.

ולית מילתא דלא רמיזא באורייתא, שכאן נרמז שבני חת קברוה.

וַיִּתְּנוּ אֵל-יַעֲקֹב אֶת-כָּל-אֱלֹהֵי הַנֹּכַר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאֲזַנֵּיהֶם וַיִּטְמֵן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם-שָׁקֶם. (לה, ד')

יש להבין מאי הנזמים אשר באזניהם. וכי יעלה על הדעת שכן יהיו בני יעקב נוהגים. אלא ודאי הכוונה לנזמים אשר באזניהם של אלו אשר לקחו בשביה.

וַתִּמַּת דְּבַרְהַ מִיִּנְקַת רַבֵּקָה וַתִּקְבֹּר מִתַּחַת לְבַיִת-אֵל תַּחַת הָאֱלֹוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹוֹן בְּכוֹת (לה, ח).

פירש רש"י אגדה (ב"ר פא, ה), נתבשר שם באבל שני, שהוגד לו על אמו שמתה.

ואע"פ שדברי אגדה הם, יש ליתן טעם היכן הם רמוזים בפסוק עצמו, ליתן תוקף לפשוטו של מקרא ככל האפשר.

ויש לומר לעומקו של מקרא, שרמוזים דברי רש"י בפסוק עצמו.

לעומקו של מקרא וישלה

ויש לומר שנרמזה ברכת אבלים במילה **ויברך**. שכאשר נחלק את המלה **ויברך** לשנים, נקבל הרמז לברכת אבלים. **וי** היא מלת צער, **ברך**, היא ברכה והיא ברכת הצער.

ועוד יש לומר, שירמוז הכתוב לשנותיה של רבקה. שהרי רבקה היתה בת **קכב** שנים במותה. **ברך** חסר ק' הן שנותיה של רבקה **קכב**. וחסר ק' כנגד מה שאמרה (כו, מו') **ותאמר רבקה אל-יצחק קצתי בחיי מפני בנות תת אם-לקח לעלב אשה מבנות-תת פאלה מבנות הארץ למה לי חיים**.

ובשימת לב קצתי בחיי נכתב ק' קטנה. רמז הוא שיש להוריד בעת קץ חייה ק' מ-**ברך**. וכיצד הוא חשבון שנותיה: שרבקה קטנה מיצחק ב 37 שנה. שכן בעקידה כשהיה יצחק בן 37 נתבשר על הולדת רבקה. **ויקרי יצחק בן-ארבעים שנה בקחתו את-רבקה** ויצחק בן 60 בלידת את יעקב ורבקה בת 23.

ויעקב היה בן 99 כשנבשר על מות אמו. כיצד: בן 63 קבל את הברכות. בן 77 יצא מבית שם ועבר לכוון חרן. י"ד שנה בבית לבן ועוד ו' שנים בצאן לבן הן כ' שנה יחד 97 בצאתו מחרן.

שכן נאמר על מינקת רבקה פעמיים **תחת**. ותקבר **מתחת** לבית-אל **תחת האלון**. אחת לרבקה ואחת למינינקתה. ובמילה **תחת** רמוזים בני **חת**. ועוד רמוז בה שקברוה במקום יעקב, שכן **תחת האלון** ירמוז שקברוה **תחת** (במקום) יעקב הנקרא **אל**. כנאמר **ויצב-שם מזבח ויקרא-לו אל אלהי ישראל**. וכפירוש רש"י שם (לג, כ'), **ורבותינו דרשו (מגילה יח.)**, **שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל**.

ועוד שילם להם יעקב טובה תחת טובה שהמילה האחרונה שיצאה מפיו עת יצאה נשמתו היא המילה בני חת: {כט} **ויצו אותם ויאמר אלהם אני נאסף אל-עמי קברו אתי אל-אבתי אל-המערה אשר בשדה עפרון קחתי: {לב} מקנה השדה והמערה אשר-בו מאת בני-חת: {לג} ויגל יעקב לצנת את-בניו ויאסף רגליו אל-המטה ויגע ויאסף אל-עמיו:**

וירא אלהים אל-יעקב עוד בבואו מפצון ארם ויברך אתו (לה, ט')
ויברך אתו פירש"י ברכת אבלים.
ולית מילתא דלא רמיזי באורייתא,
ויש לעיין היכן רמוז בפסוק ענין זה של ברכת האבלים.

לעומקו של מקרא וישלה

כרותה לשפתים. שאמרה הבה לי
בנים, מיעוט רבים שָׁנִים. ובכך גזרה
על עצמה מיתה בלידת הבן השני.
ואע"פ שאמרה וְאִם אֵין מָתָה אָנֹכִי,
מכל מקום שגגה יש כאן וברית כרותה
לשפתים יש כאן. לכן נאמר פעמיים
ותקש בהקשתה. שהקשתה לעצמה
את לידתה ע"י שפתיה.

וַיְהִי בַהֲקֻשְׁתָּהּ בְּלִדְתָהּ וַתֹּאמֶר לָהּ
הַמַּלְאָכִים אֵל תִּירָאִי כִּי גַם זֶה לְךָ
בֵּן.
(לה, יז)

יש ליתן טעם בדברי המילדת, מאי
לך שאמרה כי גם זה לך בן.

על דרך הרמז והסוד, ב"ן הוא שם
קדוש של שם השם במילוי כפול כזה:
יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה. מְנַן ב"ן. והוא
שם השראת השכינה. וכן הגימטרי'
של כ"י ג"ם ז"ה שמונים וחמש ועם
הכולל שמונים ושש כמנין אלהי"ם.
וביחד עם בן הרי ה' הוא האלקים
וכל זה לך. כי גם זה לך בן. כאן נרמז
לה שהשכינה תשרה על קברה.

ועוד שנתיים בדרך הרי יעקב בן 99
כשנתבשר על מות רבקה. ועוד 23
שהיתה רבקה גדולה ממנו, הרי
שרבקה היתה בת קכב במותה.

וזהו וַיִּבְרָךְ. בְּרַךְ פחות ק' קטנה של
קצתי בחיי, הרי קכב שנה רבקה
במותה. וכאן נרמז ברכת אבליים
ליעקב על רבקה אמו. שנאמר וַיִּבְרָךְ
אָתָּו.

וַתִּקַּשׁ בְּלִדְתָהּ: {יז} וַיְהִי
בַהֲקֻשְׁתָּהּ בְּלִדְתָהּ וּגו'.

יש ליתן טעם מדוע ידגיש הכתוב
פעמיים וַתִּקַּשׁ בְּלִדְתָהּ בַהֲקֻשְׁתָּהּ
בְּלִדְתָהּ.

ויש לומר כי ירמוז הכתוב למה
שנאמר במסכת מועד קטן (יח.) ברית
כרותה לשפתים, כשגגה היוצאת מפי
השליט, וממהרים החילות להוציאה
אל הפועל, וכפי שאמרו (ברכות יט.)
תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל
יפתח אדם פיו לשטן. ורחל הרי אמרה
ליעקב (בראשית ל, א') הֲבֵה לִי בָנִים
וְאִם אֵין מָתָה אָנֹכִי. ובזה גזרה על
עצמה מיתה בעת הלידה בבחינת ברית

לעומקו של מקרא וישלה

ויש לומר על פי מה שאמרו חז"ל בעבור נדרים מתה אשתו. שיעקב אחר מלקיים את נדרו להציב מצבה לה', ולכן היה צריך להציב שתי מצבות.

בניצל מעליו אלקים
במקום אשר-דבר אתו (לה, י"ג)
בניצב יעקב מצבה
במקום אשר-דבר אתו (לה, י"ד)
ביקרא יעקב את-שם
המקום אשר דבר אתו (לה, ט"ו)

יש ליתן טעם מדוע יחזרו הפסוקים [ל"ה, יג-יד-טו], ג' פעמים בזה אחר זה לומר במקום אשר-דבר אתו. וי"ל שירמוז הכתוב על אברהם יצחק ויעקב, אשר ה' דבר אתו, עם כל אחד מהם. והם גם הם כל אחד מהם דבר אתו עם ה' והיינו שתקנו התפילות. ואין המקום אלא הקב"ה. וכאמרו, במקום אשר דבר אתו בתפילה לפני המקום ב"ה.

ועוד י"ל שירמוז הכתוב על ג' בתי מקדשות. ולכן הסמיך הכתוב מצבת קבורת רחל לכאן, שתצא לקראת הגלויות בבנין הבית השלישי.

ועוד נרמז לה, כי כשם שתהיה השכינה בחלקו של בנימין, כן תשרה השכינה מעל קברה. עד עת שוב הגלויות.

ויקרא אלהים אל-יעקב עוד בבאין מפסדן ארם ויברך אתו: (לה, ט'). ופירש"י עוד פעם שני במקום הזה. אחד בלכתו ואחד בשובו. ומההקש של לכתו ושובו אפשר ללמוד עוד על מצבת האבן אשר הקים, שהקים את אותה האבן אשר שם מצבה בפעם הראשונה. ורמז לזה בפרשת ויצא "וישם אותה מצבה", וישם את אותה המצבה בלכתו ובחזירתו. ועוד שכאן קורא לה בשם מצבת אבן, שהדגיש כי הפכו האבנים לאבן אחת והיא נוטריקון אב בן. שעתה הוא משופע בבנים, שאין בלכם אלא אחד.

בניצב יעקב מצבה במקום אשר-דבר אתו (לה, י"ד).
בניצב יעקב מצבה על-קברתה (לה, כ')
יש ליתן טעם מדוע הקישם הכתוב באותה לשון, לשני הפסוקים השונים, בשני ענינים שונים.

לעומקו של מקרא וישלה

הים, הם הנותנים כח לבני ישראל לשלוט בבריאה, הם אשר ירדו עמם מצרימה, והם אשר יהיו אתם על הים.

ויסע ישראל ניט אקהלה מהלאה למגדל-עדר: {כב} ויהי בשפן ישראל בארץ שהוא נילך ראובן וישפב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל (פ) ויהיו בני יעקב שנים עשר. (לה, כב)
נילך ראובן וישפב את בלהה

פירש רש"י שבלבל יצועי אביו ולכן העלה עליו הכתוב וכו'. ומה הוא שבלבל, שהעביר יצועי אביו מאהל בלהה לאהל לאה אמו.

ויש לעיין, שאמנם מעשה ראובן לא ראוי, אך טענתו לכאורה צודקת. ויש ליתן טעם מדוע יעביר יעקב יצועיו דווקא לבלהה, שפחת רחל, ולא לאהלה של אמו, לאה.

ועוד יש לשאול, שהרי הענישו יעקב לראובן על מעשהו והעביר ממנו את המלכות ליהודה ואת הכהונה ללוי ואת חשיבות הבכורה ליוסף. **בשלמא** מלכות ליהודה שעתיד דוד משבט

ויסע ויבא ניט

ויסע ישראל ניט אקהלה מהלאה למגדל עדר: וסמך ליה **ויבא** יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא חברון (לה, כא)

בשימת לב פרט לך הכתוב ג' לשונות שהיו על הים בצאת ישראל ממצרים.

ויסע ויבא ויט. ואלו הם שלשה פסוקים בפרשת בשלה (יד, יט, כ, כא) מהם יוצאים ע"ב שמות הקדש. **ורמוזים כאן** אצל יעקב בשובו אל אביו, **ויסע ישראל ניט אקהלה מהלאה למגדל עדר:** וסמך ליה **ויבא** יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק.

לומר לך ששב יעקב אל אביו עם **כל צבא המלאכים אשר עמו**, והם ק"כ רבוא מלאכים, כמובא לעיל ובמדרש רבה, ועוד נוספו לו המלאכים אשר יעלו עם בני ישראל ממצרים ויתגלו על שפת הים, והם ורד"ו שמות, ע"ב שמות כפול שלש. שכן יש ג' שיטות בסידור הפסוקים כמבואר בפירוט בלעומקו של מקרא לפר' בשלה. והם כנגד ורד"ו בדגת

לעומקו של מקרא וישלה

ויש לומר שנרמזו הדברים בפרק לה, פסוק כא, סמיך למעשה ראובן.

וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלֵה מִהַלְאָה לְמַגְדֵּל-עֶדְרָה.

וַיֵּט אֶהְלֵה, אהלה כתיב. שקודם עסק באהלה של בלהה, כדרך שעשה אברהם שתחילה נתעסק באהלה של שרה. ונרמז במילה אהלה שהוא גימטריה בלהה עם הכולל.

ובחר בזה יותר מאהל לאה. וגם זה נרמז בפסוק שנאמר מִהַלְאָה לְמַגְדֵּל-עֶדְרָה. מהלאה הוא אותיות מאהל לאה למפרע. ואע"פ שלאה היתה עיקר גידול השבטים, וגם זה נרמז כאן, על דרך הצח: באומרו: מהלאה למגדל עדר. מִהַלְאָה לְמַגְדֵּל עֶדְרָה צאן שבטי יעקב.

ועוד שנאמר במדרש (מובא ביונתן בן עוזיאל כדלקמן) שמגדל עדר הוא המקום משם יבוא ויתגלה משיח צדקנו. ובזה נרמז משיח בן דוד שיצא מלאה. ואע"פ כן מידת הכרת הטוב גברה בו ביעקב.

יהודה להיות מלך. ובשלמא כהונה ללוי, שעתידי אהרון הכהן להיות הכהן הגדול. אך הבכורה מדוע תינתן ליוסף. ואם משום שהוא בכור לאמו, הרי גם זן בכור לבלהה וגד בכור לזלפה.

ועל כל הנ"ל יש לתרץ ולומר. כי עיקר מידת האמת של יעקב היא מידת הכרת הטוב. ויעקב הכיר טובה לבלהה על אשר ממנה נבנתה רחל וילדה את יוסף. וכפי שאמרה רחל ליעקב (ל, ג') וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בְלָהָה כִּי אֶלְיָהָ וְתַלְדָּהּ-עַל-בְּרָכֵי וְאַפְנֶה גַם-אֲנֹכִי מִמֶּנָּה.

ולכן העביר יעקב את יצועיו מאהל רחל לאהל בלהה, ולא לאהל לאה. וראובן שלא ידע את חישובו זה של אביו, פגם במעשהו במידת הכרת הטוב של יעקב.

ולכן הוצרך יעקב ליטול את הבכורה מראובן וליתן אותה דוקא ליוסף. שבזה הוא מתקן את הפגם של הכרת הטוב לבלהה על שפתחה פתח לרחל ללדת את יוסף.

ומעתה לא נותר אלא לעיין לראות היכן הרמז בפסוקים לדרשה זו של חז"ל, שיעקב העביר את יצועיו לאהל בלהה.

לעומקו של מקרא וישלה

ועתה משזכה שוב להפגש עמו, הרי כל אותם ימים שציפה להם נתגשמו ובאו וזה כוונת הפסוק: **וּשְׁבַע יָמִים.**

ועוד יש לומר שידע יצחק להבחין במלאכים אשר באו עם יעקב, כנ"ל, שכן בכו הם לתוך עיניו על המזבח בעקידתו. **ועוד**, שכדי לראותם אין צורך בראייה גשמית אלא רוחנית, ולכן הבחין בהם אע"פ שכהו עיניו, ולכן נאמר **זָקֵן וּשְׁבַע יָמִים.** והוא

נוטריקון שבע ימים:

שראה בנו עם מלאכי רחמים.

מְהִלָּה לְמַגְדֵּל עֶדְר.

תרגם יונתן: ונטל יעקב ופרס למשפּניה מן להלָא לְמַגְדֵּלָא דְעֶדְר אַתְרָא דְמַמְמָן עֶתִיד דְאַתְגְּלִי מְלָפָא מְשִׁיחָא בְּסוּף יוֹמֵיָא.

ופירושו: מקום שמשם עתיד להתגלות מלך המשיח לקץ הימין.

כאן גילה הכתוב עד כמה חביבה מצות כבוד אב, שבזכות חזרתו אל אביו משרה שם הקב"ה שכניתו ומכין את המקום לביאת משיח צדקנו בב"א.

ויקברו אתו עשו ויעקב בָּנָיו.
(לה, כט')

ויש לשאול מדוע לא התלקחה מחדש שנאת עשו כלפי יעקב, שהרי לא הניח ליעקב לעסוק בקבורת אביו לפניו שנאמר **עשו ויעקב**, ולא הקדים את יעקב לפניו כפי שנכתב ביצחק וישמעאל. ולא עוד אלא שעתה יכול לבצע זממו הישן באמרו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את אחי.

ויגַנֵּעַ יִצְחָק וַיִּמָּת וַיִּאָסֶף אֶל-עַמּוּי וַיָּקֵן וּשְׁבַע יָמִים (לה, כט')

ויש לשאול מאי **וּשְׁבַע יָמִים**, והרי איכא עשו שלא השפיעו לאביו נחת למרות שהשקיע בו אהבתו!

אלא יש לומר שהם אותם הימים שאמרה לו אמו "ימים אחדים", ויצחק מחכה שיעברו ימים אחדים אלו, שיוכל שוב להפגש עם בנו יעקב שאותו ברך בברכתו ויתן לך, גם ברוך יהיה, ובברכת אברהם.

לעומקו של מקרא וישלה

וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת-נַשְׂוֹי וְאֶת-בְּנָיו
וְאֶת-בְּנֹתָיו וְאֶת-כָּל-נַפְשֹׁת
בֵּיתוֹ וְאֶת-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-
בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת כָּל-קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר
רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל-אֶרֶץ
מִפְנֵי יַעֲקֹב אָחִיו (לו,ו')

כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רַב מִשְׁבַּת יַחֲדָו
וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגֹרִייהֶם לְשֵׂאת
אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם: (שם,ז')

ותימה, וכי אין מקום בארץ הצבי
לבהמותיהם, ומהו מפני מקניהם.
אלא יש לומר מפני מקניהם
וקניניהם הרוחניים. שקדושת
הארץ לא יכלה לשאת את רשעת
עשו וקניניו הבהמיים יחד עם קניני
התורה הרוחניים של יעקב ובניו.
וכמובא בויקרא [י"ה, כח'] וְלֹא-
תִקְיֵא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאַכֶם אֹתָהּ
כְּאֲשֶׁר קָאָה אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר
לִפְנֵיכֶם. ותרמוז התורה בזה
לעשו. שהוא הגוי אשר לפניכם
שהארץ הקיאה אותו.

ויש לומר כשם שפירש רש"י
[לה,כט'] אין מוקדם ומאוחר
בתורה, מכירתו של יוסף קדמה
למיתתו של יצחק י"ב שנה.
כלומר: שפסוק זה לא נכתב
במקומו, ואין מוקדם ומאוחר
בתורה, ויצחק היה חי במכירתו
של יוסף וכשנפטר יצחק לא היה
יוסף עם יעקב, וחשבו כולם כי
טרף טרף יוסף. ובלי יוסף אין
חשש לעשו, שנאמר ובית יוסף
להבה ובית עשו לקש. ובלי יוסף
לא דלקה גם בעשו אש
המחלוקת.

והקב"ה עשה וסובב כן להרחיק
את יוסף מארץ כנען כל עוד
צריכים יעקב ועשו לקבור יחד את
אביהם.

ועוד, שלזה הקדים הכתוב מיתת
יצחק לתולדותיו הרעים של עשו
שכן ע"י כך יכול הכתוב לפרסמו
שנפטר זקן ויָשִׁבֵעַ יָמָיו.

לעומקו של מקרא וישלה

משלל אחיו. וכאומרו אם לא זכיתי לחמסו, לפחות אהנה ממתנותיו.

ועל דרך הצח, יאמר: אל תקרי נָבְעוּ מִצְפָּנֵינוּ אלא נִבְקְעוּ צִיפּוּרֵינוּ, בתוספת ק' ור' של קָרַךְ בדרך. שרצה לנעוץ ציפורניו ביעקב כחזיר הזה שנעץ צפרניו בחומת ירושלים. ונִבְקְעוּ מִצְפָּנֵינוּ ונִבְקְעוּ צִיפּוּרֵינוּ של מִצְפָּנוֹן תפתח הרעה ולכן הוליתו הקב"ה אל דרום מפני יעקב אחיו.

הוא עֲנֵה אֲשֶׁר מָצָא אֶת-הַיָּמִם
בַּמִּדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת-הַחֲמָרִים
לְצַבְעוֹן אָבִיו: וגו' וַיִּמְלֶךְ תַּחֲתָיו
הַדָּר וְשָׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשָׁם אֲשֶׁתּוֹ
מְהֵיטָבָאֵל בַּת-מִטְרָד בַּת מִי זָהָב:
(לו,לט)

יש ליתן טעם בסיפורים אלו ששייכים לחורי שרצו להתחתן עם עשו. וי"ל כפי שתרגם אונקלוס הַיָּמִם גִּיבְרִיָּא, ומי זָהָב מִצְרַף דֶּהֱבָא. ובזה יובן על נכון, כי אלופים אלו כאלופיו של עשו לא בטחו אלא בגבורתם ובעשרם.

ולעומתם יעקב ויוסף שהם בבחינת הגבור הכובש את יצרו הסומכים על

או כלך לדרך זו, שהרי תלה יצחק את ברכתיו של עשו ביעקב אחיו, ולכן פנה מעמו שלא יהא תלוי בו.

ולעומקו של מקרא יש לומר כי היה רכושם רב חוזר על עשו וכל הנלווים אליו, ולא אל יעקב. וכדברי עשו ליעקב, יש לי רב, ומתוך שהתרברב הוא וכל אשר לו, לא יכלה הארץ לשאת אותם, את עשו וכל הנלווים אליו מפני מקניהם ובתרגום מפני גיתיהון. אל תקרא גיתיהון אלא גאותהון.

וזה שנתנבא עובדיה, בהפטרה של פר' וישלח: מִחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֹּף בּוֹשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם. שהלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו, כלומר מפני הבושה הסכים אף להיות נכרת לעולם. ומה היא הבושה, שרצה לחמוס את אחיו ולא עלתה בידו. וכן נאמר (עובדיה א,ו') אִידִי נִחַפְּשׂוּ עֲשׂוֹ נָבְעוּ מִצְפָּנֵינוּ כל הרע שהיה צפון בתוכו נתגלה וצף על פניו. שכן, ברב תאוותו הסכים לקבל את הדורנות ששלח לו יעקב כדי למלא בקצת מן המקצת את תאוותו להינות

לעומקו של מקרא וישלה

ה' גבור מלחמה אשר לו הכסף ולו הזהב. ובוזה נסמכת הפרשה לפרשת וישב, אלה תולדות יעקב יוסף, שיודעים לשייך את התולדות למולדיהם, ואת הגבורה למי שהכח שלו ואת העושר למי שהעושר שלו הוא חי העולמים.

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות
לטל': 052-7675895
גור-אריה צור
מודיעין עילית
ניתן להצטרף לתפוצת מייל
דוא"ל: leshem895@gmail.com